

بررسی تاثیر بحران کووید-۱۹ بر گفتمان جهانی‌شدن و آینده پیش‌روی آن

محسن شفیعی سیف‌آبادی^۱ - علی باقری دولت‌آبادی^۲

دریافت: ۱۳۹۹/۳/۲ - دریافت: ۱۳۹۹/۷/۱۶

چکیده

پرسش اصلی مقاله عبارت است از اینکه «در شرایط بحرانی کنونی، کووید-۱۹ چگونه بر گفتمان جهانی‌شدن تاثیر گذاشته و چه سناریوهایی پیش‌روی گفتمان جهانی‌شدن خواهند بود؟» نتایج حاصل از تحقیق که با روش آینده‌پژوهی (سناریوپردازی) حاصل شده است، نشان می‌دهد که گفتمان جهانی‌شدن با دال مرکزی لیبرالیسم و با دال‌های شناوری چون بازار آزاد و تجارت جهانی پیش از بحران کرونا دچار آسیب‌های اساسی شده بود؛ در این میان، همه‌گیری کرونا به این امر شدت بخشید و در ادامه تشدید سیاست‌های ضربتی دولت‌ها از قبیل انسداد مرزها، کنترل و محدودسازی اطلاعات و اخبار، عدم رعایت عدالت اجتماعی و حقوق بشر، شیوع ناسیونالیسم، اقتدارگرایی و سانسور شدید به تدریج مابقی دال‌های شناور را نیز با چالشی عمیق روبرو ساخت. به نظر می‌رسد در باب آینده پیش‌روی گفتمان جهانی‌شدن نیز چهار سناریو قابل طرح است که در سه دسته‌بندی عبارتند از: الف- آینده مطلوب: بازگشت جهانی‌شدن به روال گذشته و همبستگی مجدد میان دولت‌ها؛ ب- آینده محتمل: ۱- کاهش سرعت فرایند جهانی‌شدن و روی‌آوری دولت‌ها به منفعت‌طلبی؛ ۲- کاهش سرعت فرایند جهانی‌شدن و انقباض موقت محیط بین‌الملل؛ پ- آینده ممکن: توقف گفتمان جهانی‌شدن، شکست ایدئولوژی سرمایه‌داری و ظهور ایدئولوژی‌های جدید.

واژگان کلیدی: جهانی‌شدن، کووید-۱۹، آینده‌پژوهی، دولت‌ها، تجارت

۱. استادیار گروه علوم سیاسی دانشگاه اردکان، یزد، ایران (نویسنده مسئول) shafiee@ardakan.ac.ir
۲. دانشیار گروه علوم سیاسی دانشگاه یاسوج، یاسوج، ایران abagheri@yu.ac.ir

مقدمه

بی‌تردید بعد از شناسایی اولیه ویروس کووید-۱۹ در نوامبر ۲۰۱۹ در شهر ووهان چین، قابل پیش‌بینی نبود که این ویروس بتواند با این سرعت تمام جهان را در بر گرفته و همه ابعاد حیات انسانی را با چالش بی‌سابقه روبه‌رو کند. مطالعه تاریخ زیست اجتماعی انسان نشان می‌دهد که مردم جهان تاکنون تجربه بیماری‌های واگیرداری همچون طاعون سیاه، آنفولانزای اسپانیایی و یا هپاتیت را داشته‌اند اما هیچکدام از آنها نتوانسته است اجتماع جهانی را در این مقیاس و به این میزان با ترس، اضطراب و خطر مرگ روبرو کند. در حال حاضر شیوع و همه‌گیری ویروس کرونا، ساختارهای سیاسی، اقتصادی و اجتماعی جهانی را که محصول تداوم و گسترش مرادفات در عصر ارتباطات بود، به چالش کشیده و در حال تخریب آثار جهانی شدن است. با توجه به مقولات و موضوعات رایج در سیاست و اقتصاد جهانی، نشانه‌های گفتمان جهانی شدن از قبیل مردم‌سالاری، حقوق بشر، اقتصاد جهانی، عدالت اجتماعی، آزادی بیان و رسانه‌های آزاد، مفاهیم سیال و شناوری است که در حوزه گفتمان‌گونگی قرار دارد. وجود این مفاهیم شناور در حوزه گفتمان‌گونگی مؤید این است که گفتمان‌های غیر یا حتی بحران‌های فراگیر می‌توانند با قرار دادن این مفاهیم در معرض خود، همه آنها را باز تعریف کنند یا به چالش بکشند. پیش از بحران کرونا، معانی این نشانه‌ها بر محوریت دال مرکزی گفتمان جهانی شدن به قرار و ثبات صرفاً موقت رسیده بود؛ اما بحران کووید-۱۹ ثابت کرد، همیشه احتمال تخلیه معنایی و قرار گرفتن در مفصل‌بندی دیگر وجود دارد. به عبارت دیگر، در گفتمان جهانی شدن، همواره نشانه‌ها و مفاهیم یاد شده را به کار می‌بریم، اما معانی آن نه ذاتی است و نه الزاماً به وسیله ما ایجاد شده است. در همین راستا، پرسش این است که «بحران کرونا چه تأثیراتی بر گفتمان جهانی شدن دارد؟ و چه سناریوهایی برای آینده پیش‌روی آن قابل تصور است؟».

پیشینه تحقیق

در ارتباط با پیشینه تحقیق مشخصاً باید گفت به دلیل تازگی و جدید بودن موضوع و متغیرهای مورد مقایسه، تاکنون پژوهشی مستقل یا تحلیلی همه‌جانبه در این زمینه به فارسی منتشر نشده است. همچنین برخی از آثار نگاشته شده به انگلیسی نیز به شکل ژورنالیستی،

صرفاً تاثیرات اقتصادی کرونا بر جهانی شدن را بررسی کرده‌اند. در ادامه به ذکر برخی از این آثار پرداخته می‌شود.

۱- سایت اکونومیست در متنی کلی و کوتاه با عنوان «آیا کووید-۱۹ جهانی شدن را از بین برده است؟» به تاثیر اقتصادی بحران کرونا از قبیل مسافرت‌های هوایی و دریایی و خرید و فروش کالاها می‌پردازد و معتقد است بحران مالی پیش‌رو ویران‌کننده است و نباید انتظار بازگشت سریع به شرایط قبل را داشته باشیم (The Economist, 2020).

۲- سانی یایا و همکاران در مقاله‌ای مختصر با عنوان «جهانی شدن در زمان کووید-۱۹: تصمیم آفریقا برای رفع چالش‌های فوری» با پرداختن به تاثیرات اقتصادی کرونا بر کشورهای آفریقایی، استدلال می‌کنند که دولت‌ها باید برنامه‌های حمایت اجتماعی را در اولویت قرار دهند. به باور آنها، سرمایه‌گذاران بین‌المللی برای این منظور باید به کشورهای آفریقایی کمک کنند گرچه این اقدام خود باعث افزایش بدهکاری این کشورها می‌شود (Yaya, Otu & Labonté, 2020).

۳- استیو آلتمن در یادداشتی در صفحه اصلی سایت بررسی تجارت‌هاوارارد، ذیل این عنوان که «آیا کووید-۱۹ تأثیر ماندگار در روند جهانی شدن خواهد داشت؟» می‌نویسد جهانی شدن دچار بحران شده و جریان‌های بین‌المللی رو به زوال است، اما همچنان فرصت‌ها و چالش‌های تجاری نوینی پیش‌روی کشورهای جهان قرار دارد. از منظر او، توجه دقیق به محرک‌های جهانی‌سازی می‌تواند به شرکت‌ها کمک کند تا از تلاطم جهانی شدن کسب سود کنند (Altman, 2020).

۴- عمر طولان در سایت یادگیری واقعی- تأثیر واقعی، ذیل عنوان «جهانی شدن پس از کووید-۱۹: چه شرایطی بوجود آمده است؟» در تحلیلی بسیار کوتاه بر آثار جهانی شدن بر وضعیت اقتصادی آمریکا تمرکز نموده و معتقد است اگر سطح بیکاری در آمریکا دو هفته طول بکشد، شکی نیست که آمریکا با رکود جهانی کم‌سابقه‌ای روبرو می‌شود (Toulan, 2020).

بنابراین، بر مبنای مطالعه پیشینه تحقیق می‌توان استدلال نمود که این پژوهش در مواردی چون ۱- بررسی ابعاد اقتصادی و سیاسی جهانی شدن؛ ۲- ورود جزئی به ابعاد تحت تأثیر؛

۳- پرهیز از ادبیات ژورنالیستی؛ ۴- تحلیل روشمند داده‌ها و ۵- استفاده از رویکرد سناریو-نویسی، نسبت به نگاه‌های پیشین متفاوت بوده و از هر نظر تازگی دارد.

روش پژوهش

یکی از ابزارهای مناسب برای تحلیل ابعاد سیاسی-اقتصادی رخدادهای جهانی، در شرایط عدم قطعیت، سناریونویسی است. بنابراین در این نوشتار از میان روش‌های مختلف آینده‌پژوهی یعنی روش دلفی، تجزیه و تحلیل پیش‌ران‌ها، تجزیه و تحلیل روندها، دیده‌بانی آینده، نقشه‌راه، سناریوپردازی، مدلینگ و شبیه‌سازی، پس‌نگری؛ با توجه به هدف و موضوع مورد تحقیق و همچنین اطلاعات و داده‌های در دسترس روش، روش سناریوپردازی انتخاب شده است.

سناریونویسی به عنوان یکی از روش‌های آینده‌پژوهی

سناریونویسی به عنوان یکی از روش‌های آینده‌پژوهی؛ همان شرح و تبیین وقایع و رویدادهایی است که متأثر از شرایط معین، امکان تحقق آن در آینده وجود دارد. در واقع سناریو؛ تصویری از آینده مطلوب یا آینده‌هایی که دوست داریم اتفاق بیفتد، آینده محتمل که بیشترین احتمال وقوع را دارد و آینده ممکن یعنی آینده‌ای که احتمال وقوع آن کم است ولی اگر رخ دهند پیامدهای بسیار زیادی دارند، می‌باشد. هدف از بکارگیری این سه دسته، به آزمون گذاشتن کیفیت استراتژی‌ها و سیاست‌های اتخاذ شده در مقابل مشکلات و چالش‌های آینده، با ترسیم فضایی از ممکنات است. بر این مبنای سناریوها در خدمت اتخاذ و تدوین استراتژی‌ها قرار می‌گیرد. این عمل از طریق کشف نظام‌مند فرصت‌ها و چالش‌های پیش‌رو محقق می‌شود. البته سناریوها تنها یک گمانه در باب آینده نیست بلکه به ما کمک می‌کند چگونه در شرایط حال، به آینده فکر کرده، تصمیم‌گیری و آن را مدیریت کنیم. بنابراین می‌توان مدعی بود که سناریو، رخ و چهره آینده است. بر همین اساس نیز هدف سناریونویسی، تأکید بر ضرورت اندیشیدن در مورد آینده و وسعت بخشیدن به آلترناتیو یا گزینه‌های جایگزینی است که احتمالاً مورد نظر ما باشد. واقعیت این است که آینده مجهول و

نامعلوم است. با این حال، سناریو تفکر و تعمق در مورد رویدادها و وقایع نامعلوم و نامشخص را به ما آموزش می‌دهد. به عبارتی، سناریوها به ما می‌آموزند که درباره مجهولات و نامعلومات نظام‌مند فکر کرده و تخیلات، پیش‌فرض‌ها و فرضیه‌های نادرست را از ذهن خود خارج کنیم و بتوانیم معضلات، بن‌بست‌ها و چالش‌هایی را که ممکن است جهان ما را متحول سازند، بهتر بشناسیم (Martin, 1982: 123). بر این اساس، آینده نامعلوم و اقرار و ویژگی آن، به هیچ عنوان نمی‌تواند بهانه‌ای برای سکوت و سکون در برابر مخاطرات و چالش‌های پیش‌رو باشد. مجموعه کنش‌های ما در آینده باید بر پایه فهم و شناختمان از امکاناتی باشد که برای دگرگونی و تغییر وجود دارد و در شرایط فعلی یعنی امروز و حال، آنها را می‌توان شناسایی کرد. بنابراین سناریوسازی با ماهیت، چگونگی و کیفیت فکر ارتباط دارد و سعی در تغییر «نگرش شرطی» ما به دنیا دارد. یعنی همان نگرشی که به اصول فرهنگی ما وابسته بوده و بانی محدودیت دید ما نسبت به آینده است. از همین‌رو، هدف اصلی روش و نوع نگرش سناریونویسی، کنارزدن محدودیت‌ها و اما و اگرها است (Chermack, 2004: 261).

برای سناریوسازی‌های منطقی، هم کلیت موضوع باید شفاف باشد و هم آینده‌پژوه باید بدون دغدغه و تا حد امکان شفاف‌سازی کند. پس از فهم کلیت موضوع، باید کلیه اطلاعات مرتبط جمع‌آوری شوند. پس از آن، تمامی احتمالاتی که بر اساس این داده‌ها در طول زمان می‌توانند شکل بگیرند بررسی گردد. گام بعدی، شناسایی و تجزیه و تحلیل نیروها و مقولاتی است که در تشکیل وقایع و شرایط خاص موثرند. در ادامه، این چرخه‌ها با کمک منطق و تحلیل‌های تخصصی و در برخی موارد کمی، تصحیح و بازنویسی می‌شوند و در نهایت عوامل نامربوط کنار زده می‌شوند (Swap, Leonard & M Shields, 2001: 103). بطور جامع‌تر در ساخت سناریوها رعایت موارد زیر ضروری است: ۱- زمانیکه یک سناریو طرز تفکر استفاده‌کننده از آن را تغییر می‌دهد، درحقیقت سناریو به ابزاری برای آموزش تبدیل گشته است؛ ۲- سناریوها باید بر اساس وقایع حال بنا گردند؛ ۳- یک سناریوی خوب باید بر پایه تجزیه و تحلیل دقیق بنا گردیده و بین عوامل تشکیل‌دهنده داخلی آن هماهنگی وجود داشته باشد؛ ۴- هر سناریو باید از دید استفاده‌کننده از آن سناریو مورد قبول قرار گیرد و ۵- برای اینکه مستقیماً امکان استفاده از سناریوها وجود داشته باشد باید منظور سازندگان آن، مستقیم و به

وضوح بیان گردد (Chermack, 2005: 114). در ادامه ضمن تعریف گفتمان جهانی شدن و نکات مؤثر در فهم چالش‌های گفتمان مذکور در دوره بحران فراگیر کرونا که زمینه‌ساز شفافیت موضوع خواهند بود، به تبیین پیش‌رسان‌ها و عدم قطعیت‌های موضوع بحران کرونا و تاثیر آن بر فرایند جهانی شدن و طرح سناریوهای مرتبط پرداخته می‌شود.

بحران کووید-۱۹ و آینده گفتمان جهانی شدن گفتمان جهانی شدن

بسیاری از پژوهشگران، گفتمان جهانی شدن را فرایند ادغام مستمر و پیوسته روندهای گوناگون فراملی و ساختارهای داخلی می‌دانند؛ به گونه‌ای که فرهنگ، ایدئولوژی، اقتصاد و سیاست یک کشور با سهولت به کشور دیگر نفوذ می‌کند. در همین راستا آنتونی گیدنز معتقد است: «جهانی شدن به تکرار پیوندها و ارتباطات درونی بین دولت‌ها و جوامع برمی‌گردد که نظام جهانی کنونی را شکل می‌دهد. جهانی شدن بیانگر روندی است که از طریق آن حوادث، تصمیمات و فعالیت‌ها در یک قسمت از جهان پیامدهای مهمی برای افراد و جوامع در بخش‌های دوردست کره زمین به همراه دارد» (Giddens, 1992: 19-20). در این میان، برخی از اندیشمندان، مسیر و کیفیت حرکت گفتمان جهانی شدن را به صورت تک خطی می‌بینند؛ بدین معنا که جهانی شدن از یکسان‌سازی اقتصاد و فناوری شروع کرده و به سوی تغییرات بزرگ اجتماعی، سیاسی در حرکت است. از منظر آنها انتهای تغییرات نیز به ابعاد فرهنگی ختم می‌شود (Douglas & Craig, 1995: 373).

جوزف نای و رابرت کوهن^۱ نیز برای درک بهتر گفتمان جهانی شدن از واژگانی چون یکسان‌سازی جهانی و وابستگی متقابل استفاده می‌کنند که در انواع مختلفی چون جهانی‌گرایی زیست‌محیطی، سیاسی، فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی قابل تقسیم هستند (Nye & Keohane, 2004: 191-193). بنابراین به منظور بررسی جهانی شدن باید ابعاد و ویژگی‌های مختلف آن را شناخت که هفت مورد به شرح زیر آمده است:

فرآیند جهانی شدن تک‌بعدی نیست بلکه در عین یکپارچگی، در همه حوزه‌های اجتماعی نفوذ می‌کند (Hoffmann, 2002: 107-108)؛ ۲- در پرتو فرایند جهانی شدن، حاکمیت

۱. رابرت کوهن و جوزف نای را مهمترین و اصلی‌ترین پدیدآورندگان نظریه وابستگی متقابل می‌دانند.

دولت‌ها رو به کاهش است و جایگزین آن چندجانبه‌گرایی و نهادهای متعدد فراملی و غیردولتی است (کاستلز، ۱۳۸۵، ج ۳: ۴۱۷)؛ ۳- همچنین در بعد فرهنگی، شکلی از فرهنگ جهانی در حال ظهور است که هرگونه کنش محافظه‌کارانه یا اقتدارگرایانه برای حذف یا به حاشیه راندن هویت‌های مخالف یا منتقد را برنمی‌تابد؛ ۴- از منظر اقتصادی نیز جایگزین اقتصادهای ملی گونه‌ای از اقتصاد باز جهانی خواهد بود (Hoffmann, 2002: 110)؛ ۵- متاثر از گفتمان جهانی شدن، مفاهیمی مانند حقوق بشر، لیبرالیسم، دموکراسی و آزادی بیان ضمن اهمیت یافتن برای بسیاری از جوامع و دولت‌ها با مسائلی چون حیثیت، اعتبار و قدرت مرتبط خواهند شد؛ ۶- نوعی از تغییر الگو در هنجارها و ارزش‌های دینی در حال وقوع است. چنانچه رونالد اینگلهارت صراحتاً بیان می‌دارد: «اعتبار فراروایت‌های بزرگ مذهبی و مرامی در بین توده‌های مردم در حال از دست رفتن است. ایجاد همسانی و نظام سلسله‌مراتبی که از ویژگی‌های مدرنیته است جای خود را به پذیرش روزافزون تکثر می‌دهد» (Inglehart, 1997: 58-59) و ۷- گفتمان جهانی شدن ذات چالش‌گری دارد. در چارچوب گفتمانی آن، بسیاری از مفاهیم کلاسیک همچون آزادی، صلح، دولت، امنیت، برابری و جمهوری، دین، هویت، اقتدار ملی و فرهنگ متحول شده و زمینه بازتعریف آن فراهم می‌شود (Akram, 2002). بنابراین، جهانی شدن در قامت گفتمانی که دال مرکزی آن جهانی‌بودگی لیبرال است، هژمونی لیبرال را با عنوان الگویی کارآمد، عادی و طبیعی جلوه داده و دیگر گفتمان‌ها را در معرض خود قرار می‌دهد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

گذشته از ویژگی‌های جهانی شدن، باید پذیرفت که گفتمان جهانی شدن نه یک پدیده جبری محض و نه یک پدیده ثابت، بدون تغییر و بی‌زوال است بلکه این امکان وجود دارد که خود نیز همواره از سوی گفتمان‌های رقیب یا حتی بحران‌های بین‌المللی به چالش کشیده شود. بحران‌هایی که هم دال مرکزی آن یعنی جهانی‌بودگی لیبرالیسم و هم نشانه‌های مفصل‌بندی شده پیرامون آن چون اقتصاد، جهان وطن‌گرایی، آزادی بیان و رسانه، حقوق بشر، عدالت اجتماعی، دموکراسی - که در ادامه به آنها اشاره می‌شود - را به چالش می‌کشند. بنابراین هر چند امروزه این نشانه‌ها در قامت معانی جهان‌شمول و فراگیر معرفی می‌شوند اما امروزه بحران بین‌المللی کرونا در قامت یک غیر، این گفتمان بزرگ را به چالش کشیده است.

کرونا و تأثیر آن بر گفتمان جهانی شدن

الف - کرونا و چالش اقتصاد جهانی

شیوع بیماری کرونا نخستین تأثیر جدی خود را بر بحث تجارت بین‌الملل و اقتصاد کشورها برجای نهاد. جایی که درست از همان نقطه، جهانی شدن آغاز شده بود. این مساله موجب گردید تا تردیدهای بسیاری درباره آینده جهانی شدن، تولید و تجارت بویژه در شرایط قرنطینه نیروی کار در منزل شکل بگیرد. برخی تأثیرگذاری آن را تابع میزان درگیر بودن کشورهای مختلف در تولید جهانی و توزیع جغرافیایی صنایع در مناطق مختلف جغرافیایی جهان دانستند (Sforza, 2020: 3) و برخی دیگر اظهار داشتند قبل از شیوع کرونا، جهانی شدن

ضربه اصلی را از جنگ‌های تجاری و تعرفه‌ای چین و امریکا خورده بود و این تنها ضربه نهایی است. به اعتقاد سردبیران بخش اقتصادی هفته‌نامه اکونومیست، سیستم باز تجاری در چارچوب گفتمان جهانی شدن که چندین دهه بر اقتصاد جهانی حاکم بوده و در اثر سقوط مالی و جنگ تجاری چین و امریکا آسیب دیده بود در شرایطی که مرزها بسته و تجارت مختل گردید، سومین ضربه خود را نیز دریافت کرد (The Economist, 2020: 2).

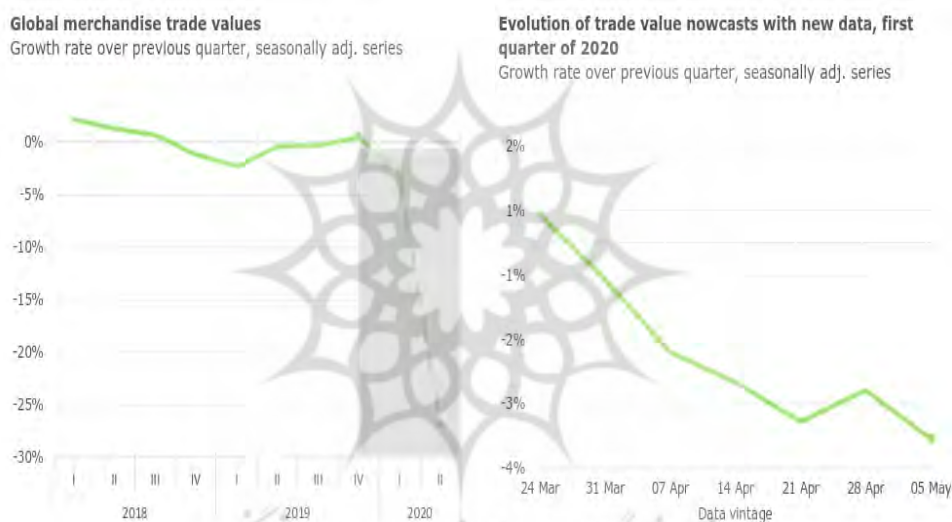
از آنجایی که جهانی شدن در حوزه اقتصاد بیش از هر چیز خود را در سه مفهوم تجارت کالا، انتقال سرمایه و نیز جابجایی افراد و اطلاعات متجلی ساخت، در ادامه میزان تاثیرگذاری کرونا بر این سه حوزه ارزیابی می‌شود.

کرونا و تجارت کالا و خدمات

مهمترین تاثیر جهانی شدن در حوزه اقتصاد، خود را در قالب تجارت آسان‌تر کالا و خدمات به نمایش گذاشت. جایی که دولت‌ها، شرکت‌ها و افراد این امکان را یافتند تا در سایه حذف تعرفه‌های گمرکی و اصل آزادی تجارت، آزادانه وارد تعاملات اقتصادی با سایر بخش‌های جهان شوند. مرزها به روی مردم، کالاها، سرمایه و اطلاعات باز شدند و کشورهای چین و امریکا توانستند به کارخانه‌های بزرگ تولیدی تبدیل شوند. آنچه در فرایند شیوع کرونا خود را نشان داد مختل کردن این فرایند و ایجاد محدودیت بر سر راه صادرات و واردات کشورها بود. امری که در زنجیره تامین مواد غذایی برای مشتریان، اختلال‌های گسترده‌ای ایجاد و افزایش قیمت کالاها در این کشورها و کاهش قدرت خرید مردم را به همراه داشت (Burns, 2020: 2) و از سوی دیگر درآمد کشورها از راه صادرات کالا یا خدمات را متاثر کرد. هنوز برآورد قطعی در خصوص بهبود شرایط برای سال ۲۰۲۱ وجود ندارد و همه چیز آنگونه که مدیرکل سازمان تجارت جهانی اظهار می‌دارد به مدت زمان شیوع بیماری و اثربخشی راهکارهای سیاسی اتخاذ شده بستگی دارد. تا اینجای کار کاهش غیرقابل اجتناب تجارت و تولید، عواقب دردناکی را برای خانواده‌ها و مشاغل به همراه داشته و در زمره مهمترین رنج‌های انسانی ناشی از این بیماری محسوب می‌گردد (Avezedo, 2020: 1). بر اساس گزارش سازمان *آنکتاد* شاخص قیمت کالاهای بازار آزاد نشان می‌دهد که

از ابتدای سه ماهه اول سال ۲۰۲۰ بر اثر شیوع کرونا، شاخص ارزش تجارت جهانی ۳/۳ درصد افت داشته است و انتظار می‌رود روند رکود در سه‌ماهه دوم سال ۲۰۲۰ سرعت بیشتری (۲۶/۹ درصد افت) بگیرد (CCSA, 2020: 22). همانگونه که داده‌های نمودار شماره ۲ نشان می‌دهد حجم تجارت کالا در سه ماهه نخست سال ۲۰۲۰ از ۱ درصد در ماه مارس به زیر ۳ درصد در ماه می رسیده است. این درحالی است که از نیمه دوم سال ۲۰۱۸ تا اواسط سال ۲۰۱۹ جهان شاهد رشد میزان تجارت کالا بوده است.

نمودار شماره ۲: میزان تجارت کالا در سه ماهه نخست سال ۲۰۲۰

Source: CCSA, 2020:22

آنچه دردناک‌تر از کاهش روند تجارت در بین کشورها می‌باشد، رفتارهایی است که برخی از سیاستمداران از خود نشان دادند و آینده جهانی شدن را تیره و تار ساختند. به عنوان نمونه بریتانیا و فرانسه بر سر مقررات قرنطینه به جدل پرداختند (Ging, 2020: 3). چین، استرالیا را به دلیل اینکه خواستار بازرسی از منشأ پیدایش کرونا در ووهان شد، به اعمال تعرفه‌های تجاری ۸۰ درصدی درخصوص واردات جو از این کشور تهدید کرد (Boyd, 2020: 4). ایالات متحده دامنه تهدیدها علیه چین و وضع تحریم‌ها را شدت بخشید و حتی ترامپ از قطع

کامل روابط و سود ۵۰۰ میلیاردی امریکا در این رابطه سخن گفت (Sevastopulo, 2020: 1). گذشته از موارد فوق، امریکا از وظیفه رهبری جهانی خود در حوزه اقتصادی و کمک به بهبود اوضاع چشم‌پوشی کرد و چین نیز با پنهانکاری و زورگویی نشان داد که برای برعهده گرفتن این نقش هنوز آماده نیست. همه این رفتارها، تردید در میان مردم نسبت به جهانی شدن را بیشتر ساخته است. حجم تجارت جهانی پیش از این و در سال ۲۰۱۹ نیز روند کاهشی را تجربه نموده بود اما شیوع کرونا وخامت اوضاع را بیشتر کرد. با کاهش ۱۰ تا ۳۰ درصدی تجارت جهان، آنچه در حال وقوع است تنش‌های تجاری و کند شدن رشد اقتصادی در سال ۲۰۲۰ است (Mahar, 2020: 1). رشدی که می‌تواند بر عملکرد شرکت‌های چندملیتی تاثیرگذار باشد.

شرکت‌های چندملیتی امروزه به نماد بارز جهانی شدن تبدیل شده‌اند و اقتصاد سراسر جهان را به یکدیگر پیوند زده‌اند. این شرکت‌ها باعث شده‌اند تا سهامداران آن به اقتصاد دیگر کشورها در جهان دسترسی داشته باشند و بازار کار و سرمایه آنها را متاثر سازند. وقتی بازار کار در یک کشور تعطیل می‌گردد بازار کار در سایر کشورهای مرتبط با آن شرکت نیز تعطیل خواهد شد (Mahar, 2020: 3). در بهترین حالت، وقتی شرایط به اوضاع عادی بازگردد و کارخانه‌ها و شرکت‌ها بخواهند فعالیت خود را از سر بگیرند مشکلات بعدی شروع خواهد شد: نخست نبود مواد اولیه کافی در انبارها برای تولید (به دلیل توقف حمل و نقل و واردات) و دیگری نبود بازارهایی برای فروش.

از دست دادن مشاغل توسط افراد، خود به خود میزان درآمد و خریدهای آنها را کاهش داده و رکود در فروش را رقم خواهد زد. بر این اساس کارشناسان موسسه بلمبرگ پیش‌بینی کرده‌اند رشد اقتصادی جهان در سال ۲۰۲۰ به ۱/۲ درصد کاهش پیدا نماید. طبق پیش‌بینی این موسسه، رشد ایالات متحده به ۰/۵ و چین ۳/۵ درصد خواهد بود که کمترین میزان ثبت شده از سال ۱۹۸۰ تاکنون است. این به معنای رشد صفر درصدی جهان و کاهش ۲/۷ تریلیون دلاری تولید خواهد بود (Orlik et al, 2020: 2). در خوشبینانه‌ترین حالت، سازمان همکاری و توسعه اقتصادی^۱ پیش‌بینی می‌کند که رشد تولید ناخالص داخلی جهانی در سال ۲۰۲۰ با

کاهش نیم درصدی از ۲/۹ به ۲/۴ درصد کاهش یابد (OECD, 2020: 1).

آنچه که می‌تواند در چنین شرایطی باعث ثبات گفت‌وگوهای جهانی شدن و نجات بخش اقتصاد جهانی باشد، تداوم تجارت همراه با سیاست مالی و پولی مناسب است. باز نگه داشتن بازارها، پیش‌بینی‌پذیری بازارها و ایجاد یک فضای تجاری مطلوب‌تر برای سرمایه‌گذاری‌های جدید، از جمله اقدامات بسیار مهم به شمار می‌رود. روبرتو آوزدو^۱ دبیرکل سازمان تجارت جهانی معتقد است: «اگر کشورها با هم همکاری کنند، ما شاهد روند بهبودی بسیار سریع‌تر از آنچه که هر کشور به تنهایی می‌تواند به آن برسد، خواهیم بود» (Avezedo, 2020: 4). اما نگرانی جدی این است که آیا آنها حاضر به همکاری خواهند بود؟ روند کنونی گویای این است که محدودیت برخی از اقدامات پزشکی در بازارهای جهانی، دولت‌ها را به این فکر فرو برده که بهتر است به جای تکیه بر بازارهای جهانی و اصل آزادی تجارت، به خودکفایی داخلی و حمایت از آن بیندیشند. در ژاپن دولت اقدام به اعطای یارانه‌هایی به ۳ میلیون شرکت و ۱۰ میلیون کارمند این کشور نموده است (Tobita, 2020: 1). مقامات اتحادیه اروپا از «استقلال استراتژیک» سخن به میان می‌آورند و در حال تشکیل صندوقی برای خریدن سهام شرکت‌ها هستند (Browne, 2020: 3). تفکری که در صورت شیوع می‌تواند به آفتی جدی برای جهانی شدن تبدیل گردد.

کرونا و جریان گردش پول و سرمایه

یکی از جنبه‌های جذاب جهانی شدن بویژه برای کشورهای در حال توسعه، امکان جذب سرمایه‌های خارجی در جهت توسعه این کشورها بود. جهانی شدن این فرصت را برای افراد و شرکت‌ها فراهم ساخت تا به هر کجا که احساس می‌کنند سود بیشتری می‌توانند کسب نمایند، نقل مکان کنند. اساساً بخش عمده‌ای از شکوفایی اقتصادی در کشورهای جنوب شرق آسیا در پرتو جذب همین سرمایه‌ها اتفاق افتاد (Hira, 2007: 3). اما در حال حاضر جریان ورود سرمایه به کشورها با چالش مواجه شده است. سرمایه‌گذاری بلندمدت به شدت کاهش یافته است. به عنوان مثال سرمایه‌گذاری چینی‌ها در آمریکا در طی سه ماهه نخست سال ۲۰۲۰ به

1. Roberto Azevêdo

۴۰۰ میلیون دلار رسیده که نسبت به مدت مشابه دو سال قبل افت ۶۰ درصدی را نشان می‌دهد. شرکت‌های چندملیتی نیز آنگونه که پیش‌بینی می‌شود ممکن است سرمایه‌گذاری‌های بین‌المللی خود در سال جاری را به یک سوم کاهش دهند. تنها در سال جاری کشورهایی که ۵۹ درصد از تولید ناخالص داخلی جهان را به خود اختصاص داده‌اند، مقررات سختگیرانه‌ای را برای تجارت خارجی وضع کرده‌اند (The Economist, 2020: 2). در حالی که دولت‌ها تلاش می‌کنند تا از طریق شرکت‌های مالیاتی و سرمایه‌گذاری، بدهی‌های خود را پرداخت کنند، برخی از کشورها درصدد مسدودسازی بیش از پیش جریان تبادل سرمایه بین مرزها هستند. تصمیمی که می‌تواند وضع اقتصادهای ضعیف جهان را شکننده‌تر سازد. این کشورها در حال حاضر و متأثر از رکود در کسب و کارها و کاهش صادرات و واردات، بیش از هر زمانی با بحران مالی و انباشت بدهی‌ها دست و پنجه نرم می‌کنند، وارد نمودن این ضربه نهایی می‌تواند آنها را از پای درآورده و بحران تازه‌ای خلق نماید. کشورهای آمریکای لاتین، آفریقا و جنوب شرق آسیا آسیب‌پذیرترین اقتصادها در ماه‌های آینده خواهند بود. پیش از شیوع کرونا تقریباً ۸۰ کشور این گروه از صندوق بین‌المللی پول درخواست کمک مالی کرده بودند؛ احتمالاً این تعداد در آینده افزایش خواهد یافت. تنها خبر خوش می‌تواند برای این اقتصادها این باشد که صندوق بین‌المللی پول (Georgieva, 2020: 2) و بانک جهانی (The World Bank, 2020: 1) به ترتیب در ماه مارس ۲۰۲۰ از اختصاص وام ۵۰ میلیارد دلاری و خط اعتباری ۱۲ میلیاردی برای حمایت از اقتصادهای نوظهور و کم‌درآمد در مقابله با آسیب‌های بحران کرونا خبر دادند.

گذشته از وضع کشورهای کمتر توسعه یافته و در حال توسعه، نگرانی جدی‌تری که وجود دارد این است که برترین اقتصادهای جهان از جمله ایالات متحده، چین، انگلیس، آلمان، فرانسه، ایتالیا، ژاپن و بسیاری دیگر در آستانه فروپاشی قرار دارند. علاوه بر این، بازارهای بورس در سرتاسر جهان با سردرگمی و سقوط مواجه شده است. حتی کالاهایی همچون نفت که پیوسته خریدارانی آماده و حاضر را به خود می‌دید در ماه می با عدم تقاضا و اشباع در بازار روبرو شد و کاهشی تاریخی را در قیمت نفت برنت از سال ۱۹۹۱ به بعد (افت ۲۴ درصدی در یک روز و رسیدن به قیمت حدود ۳۴ دلار برای هر بشکه) تجربه کرد

(Stevens, 2020: 3). فقط در یک هفته بازار سهام ایالات متحده حدود ۳۰ درصد کاهش را تجربه نمود و در ماه مارس به پایین‌ترین حد خود از سال ۱۹۹۷ رسید (Otani, 2020: 1). در بخش مشاغل، بیشتر سرمایه‌گذاران در حال خارج کردن پول خود از این حوزه هستند. در نتیجه ۸۳ میلیارد دلار از زمان ظهور کرونا از بازارهای نوظهور خارج شده است که به معنی تعطیلی کسب و کارها و بیکاری بیشتر است (Mahar, 2020: 2). این بحرانی است که هیچ مشابه دیگری ندارد، بزرگی و سرعت فروپاشی فعالیت‌های اقتصادی، اجتماعی در آن به حدی است که با هر آنچه در گذشته اتفاق افتاده و تجربه کرده‌ایم متفاوت است. به همین خاطر صندوق بین‌المللی پول از آن به عنوان «بدترین رکود» یاد کرده است (World Economic Outlook, 2020: 1). پیش‌بینی می‌شود درآمد سرانه برای بیش از ۱۷۰ کشور جهان در سال جاری کاهش یابد. انتظار می‌رود هر دو اقتصاد پیشرفته جهان (چین و آمریکا) و بازارهای نوظهور و اقتصادهای در حال توسعه تا حدی در سال ۲۰۲۱ بهبود یابند (Gopinath, 2020: 2).

نمودار شماره ۳: شرایط رکود جهانی در دوره کرونا

کرونا و گردش نیروی کار

یکی از تأثیرات مهم جهانی شدن در جهان کاستن از میزان فاصله بین شهروندان جهانی و گسترش ارتباطات فیزیکی بین آنها است. به مدد رشد دانش و تکنولوژی‌های جدید هر روز

فاصله شهروندان جهانی از یکدیگر کمتر و پیوندهای آنها عمیق‌تر گردید. جهانی شدن فرصتی را برای اقتصادهای بزرگ جهان فراهم ساخت تا به نیروی کار ارزان دسترسی بیشتری پیدا نمایند. باز شدن مرزها و استقبال از مهاجران، دو پدیده میمون برای شرکت‌های چندملیتی و اقتصادهای بزرگ بودند تا از این نیروی کار متخصص و ارزان، بیشترین بهره را ببرند. گسترش ویروس کرونا در جهان باعث گردید روند فوق متوقف گردد و تقاضاها برای مسافرت، مهاجرت و ... کاهش یابد. بسیاری از دولت‌ها حتی در میان کشورهای اروپایی و حوزه شینگن مرزهای زمینی و هوایی خود را به روی مسافران و کالاهای خارجی بستند. در برخی کشورها همچون آمریکا گزارش‌هایی مبنی زد و خورد بین اتباع این کشورها و شهروندان چینی گزارش شد که آنها را مقصر شروع ویروس کرونا در جهان می‌دانستند. دولت ترامپ در حال تلاش برای محدودیت‌های بیشتر مهاجرتی است و استدلال می‌کند که مشاغل در این کشور باید به جای مهاجران به آمریکایی‌ها داده شود (Cherry-Smith, 2020: 5). احتمال می‌رود دیگر کشورها نیز قدم در این راه بگذارند. با محدود شدن سفرها امکان یافتن شغل نیز دشوارتر شده است. هم اکنون ۹۰ درصد از مردم در کشورهایی زندگی می‌کنند که تا حد زیادی مرزهای خود را بسته نگه داشته‌اند. بسیاری از کشورها تنها مرزهای خود را به سوی مردمی می‌گشایند که دولت آنها نیز پروتکل‌های بهداشتی مشابهی را دنبال کرده باشد (The Economist, 2020: 3).

با کاهش سفرهای خارجی، بسیاری از مشاغل بویژه در بخش جهانگردی، هتل‌ها، رستوران‌ها، فروشندگان خرد و ... آسیب دیدند. به نحوی که گفته می‌شود صنعت هوانوردی در حال حاضر بی‌سابقه‌ترین رکود تاریخی خود را تجربه می‌کند. چشم‌اندازهای حمل و نقل هوایی در سرتاسر جهان با کاهش سریع و شدید مواجه شده و برای ۹۰ درصد ناوگان حمل و نقل، تقاضا در حد صفر است که فراتر از بحران سارس و نیز حملات ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱ می‌باشد. در ماه مارس، ۳۸ درصد از صندلی‌ها به نسبت زمان مشابه در سال ۲۰۱۹ خالی بودند که حاکی از ۵۴ درصد کاهش (۱۹۸ میلیون نفر) است. آسیا و اقیانوس آرام بزرگترین سقوط در تعداد مسافرها را با ۸۵ میلیون و پس از آن اروپا و آمریکای شمالی به ترتیب ۵۰ و ۳۵ میلیون ثبت کرده‌اند. ترافیک بار هوایی کاهش یافته است؛ تنها در ماه مارس ۲۰۲۰، تخمین

زده می‌شود که خطوط هوایی ۲۸ میلیارد دلار درآمد و فرودگاه‌ها و ارائه دهندگان خدمات پیمایش هوایی به ترتیب حدود ۸ میلیارد دلار و ۸۲۴ میلیون دلار از درآمد خود را از دست داده‌اند. پیش‌بینی می‌شود بین ماه ژانویه تا دسامبر ۲۰۲۰ ترافیک هوایی مسافر بین‌المللی در بهترین حالت ۴۴ و در بدترین شرایط ۸۰ درصد کاهش را تجربه نماید. بدین ترتیب درآمد هوایی در بدترین شرایط ۴۵ درصد افت خواهد کرد (حدود ۷۶ میلیارد دلار). این میزان برای تجارت جهانی کالا حداقل ۱۳ درصد و حداکثر ۳۲ درصد خواهد بود (ICAO, 2020: 2).

کرونا، چالش مردم‌سالاری و افزایش اقتدارگرایی

در گفتمان جهانی‌شدن، حکومت و کمّ و کیف آن محصول موافقت یا رضایت حکومت‌شوندگان است. حق اعتراض برای شهروندان وجود دارد و دولت‌ها بدون جلب رضایت آنها نباید به تمرکز قدرت یا اقتدارگرایی روی آورند، بر همین اساس است که بر مبنای گفتمان جهانی‌شدن، مفهوم دموکراسی در سطح جهانی به عنوان یک سیستم سیاسی مناسب و کارآمد محسوب شده است. در حقیقت مردم حکومت را از طریق برگزیدن نمایندگان خود تشکیل داده و جامعه را اداره می‌نمایند. با این وجود، به نظر می‌رسد شیوع بیماری کرونا در برخی از کشورها، باعث تمرکز قدرت و افزایش اقتدارگرایی شده است. به عنوان مثال، در مجارستان قانون بحث برانگیزی تصویب گردید که طی آن پارلمان این کشور به نخست‌وزیر «ویکتور اوربان» اختیارات گسترده‌ای را برای مدت زمان نامحدود داد. همچنین صراحتاً ذکر شده است که تا زمانی که وضعیت اضطراری ادامه دارد، هیچ انتخاباتی برگزار نمی‌شود و انتشار «اطلاعات نگران‌کننده» با مجازات زندان همراه خواهد شد. در آلمان، رئیس‌جمهور بوندستاگ، ولفگانگ شوبل، پیشنهاد شکل‌گیری «پارلمان اضطراری» با تعداد کم نمایندگان را داد که صراحتاً مخالف قانون اساسی آلمان است (Carothers, 2020: 1). در فیلیپین، پارلمان در راستای اختیارات اضطراری، تصویب یکجانبه قوانین را به اختیارات رئیس‌جمهور «رودریگو دوترته» اضافه نموده است. به همین ترتیب، به طور مشابه در کامبوج، پیش‌نویس قانون جدیدی در مورد وضعیت اضطراری ملی که طی آن دسترسی نامحدود به نیروی نظامی را به دولت می‌دهد نوشته شده است (Hänel, 2020: 3). این درحالی است که موارد نقض شده در بالا، همگی ذیل دال مهم «مردم‌سالاری» در چارچوب گفتمان

جهانی شدن قرار دارد. آنچه ذهن شهروندان و محققان را در این زمان درگیر خود می‌کند این است که آیا این اقدامات با هدف مبارزه با ویروس است؟ و آیا تمرکزگرایی و کنش‌های اقتدارگرای این روزهای برخی دولت‌ها، در یک فرایند منظم تحت حاکمیت قانون به وجود آمده‌اند؟ اگر چنین باشد مساله بعد این است که هرگونه اقدامات دولت دموکراتیک در برابر کروناویروس باید صرفاً در مدت زمان مشخص و محدود باشد. به عنوان مثال در سنگاپور، کره جنوبی، فرانسه و آلمان هنوز مشخص نیست چه زمانی از ابزار نظامیان برای مهار کرونا کمتر استفاده خواهند کرد و این محدودیت‌ها چه وقت برداشته می‌شوند. در کشوری چون سنگاپور دولت ضمن استخدام کارآگاهان و حتی نیروهای پلیس مواد مخدر، به تمرکز قدرت بیش از دیگر کشورها دامن زده است (Brow, 2020: 5). در همین راستا، شورای اخلاق کشور آلمان که شمار زیادی از اندیشمندان بخش‌های مختلف عضویت این کمیته را دارند، از دولت خواسته‌اند که در ارائه استدلال خود برای قرنطینه کشور شفافیت بیشتری نشان دهند چون عملکرد اقتدارگرایانه دولت می‌تواند اعتماد عمومی را به خطر بیندازد. بدیهی است که اگر بحران کرونا ادامه داشته باشد و رفتار دولت‌ها بدین شکل ادامه پیدا کند، بعید نیست که این رویکردهای اقتدارگرایانه به یک عادت‌واره یا خصلت سیاسی برای بسیاری از دولت‌های دموکرات تبدیل شود و گفتمان جهانی شدن نیز با چالش روبرو شود. بنابراین، این بیماری همه‌گیر ممکن است با عقب‌نشینی رویکردهای دموکراتیک، تحقق دموکراسی‌های ناقص را تسریع کند و قدرت اجرایی اقتدارگرا را در کشورهای دموکراتیک تقویت کند.

کرونا، محدودیت رسانه‌ها و آزادی بیان

در چارچوب گفتمان جهانی شدن، آزادی بیان ابزاری برای انتقال تفکر و عقیده به دیگران است. در مقدمه اعلامیه جهانی حقوق بشر، بالاترین آرمان بشری را ظهور دنیایی دانسته که در آن افراد بشر در «بیان عقیده» کاملاً آزاد و از ترس و کنترل و محدودیت فارغ باشند. بنابراین، آزادی بیان در گفتمان جهانی شدن، معیاری مهم برای هر نوع جامعه بخصوص جوامع چند صدایی و دموکراتیک است. اهمیت این دال گفتمان جهانی شدن به حدی است که نقض این نوع از آزادی را سرآغاز نابودی سایر موازین حقوقی انسان‌ها می‌دانند. در این چارچوب،

نقش وسایل ارتباط جمعی نیز به اطلاع‌رسانی، تبلیغات و حتی پوشش‌های فرهنگی محدود نمی‌شود، بلکه از طرفی، رسانه‌ها ابزاری برای پاسخ‌گویی دولت‌ها در مقابل ملت خود هستند. بنابراین، رسانه‌ها علاوه بر این که به مردم اطلاعات را می‌رسانند، تربیونی برای مباحث مورد علاقه افکار عمومی و اعمال خواسته‌های مردم نیز به شمار می‌روند (Giddens, 1992: 87). این در حالی است که در مواقع بحرانی که تهدیدی برای سلامت عمومی بوجود می‌آید، دولت‌ها خود را مجاز و اغلب موظف می‌بینند که نسبت به مواقع عادی، اقدامات محدودکننده‌تری در زمینه رسانه و بیان آزاد انجام دهند. از همین رو با شیوع ویروس کرونا افزایش نظارت، محدودیت در بیان و اطلاع‌رسانی آزاد و محدودیت‌های مشارکت عمومی به طور فزاینده‌ای رایج شده است. این در حالی است که استانداردهای بین‌المللی حقوق بشر در چارچوب گفتمان جهانی شدن، به همه دولت‌ها خواه دولت‌های اقتدارگرا و دموکرات اجازه می‌دهد تا تنها در شرایط اضطراری عمومی، آنهم به صورت بسیار محدود، آزادی بیان و برخی حقوق دیگر را برای محافظت از سلامت عمومی محدود کنند. البته هر محدودیتی نیز باید شرایط زیر را داشته باشد:

۱- قانونی بودن: یعنی محدودیت باید مبنای قانونی روشنی داشته باشد؛ ۲- ضرورت و تناسب: بدین معنا که محدودیت باید برای محافظت از سلامت عمومی و متناسب با این هدف ضروری باشد؛ ۳- عدم استبداد و تبعیض: یعنی هرگونه تصمیم و تدبیر را نباید به صورت خودسرانه اعمال کرد و در مورد گروه‌های خاص تبعیض قائل نشد؛ ۴- بررسی منظم: بدین معنا که اقدامات باید به طور مرتب توسط دولت بررسی شود تا ضرورت آنها تشخیص داده شود و ۵- محدودیت زمانی: محدودیت‌های اضطراری به هیچ وجه نباید پس از گذشت تهدید، دائمی یا عادی شوند (Article 19, 2020: 4).

این در حالی است که در تاریخ ۱ آوریل ۲۰۲۰، دو قانون توسط پوتین، رئیس‌جمهور روسیه، به امضا رسید مبنی بر اینکه مجازات‌های سختی برای نهادهای رسانه‌ای و خبرنگاران به دلیل انتشار «اطلاعات نادرست»^۱ در نظر گرفته شده است. با توجه به مطالب فوق، این مورد دقیقاً با استانداردهای بین‌المللی حقوق بشر ناسازگار است. به اعتقاد سارا کلارک، رئیس اروپا و آسیای میانه، مقابله با گسترش اطلاعات غلط خطرناک در مورد ویروس کرونا لازم

است اما با این وجود، نباید از آن به عنوان بهانه‌ای برای خنثی کردن بحث‌های مهم و انتقادی پیرامون بحران آشکار فعلی و چگونگی پاسخ بهتر به آن استفاده کرد. به باور او «آزادی بیان و دسترسی به اطلاعات نه تنها مانعی برای مقابله دولت‌ها در برابر ویروس کرونا نیست، بلکه خود می‌تواند در ارائه راه‌حل به کمک دولت‌ها بیاید» (Clarke, 2020: 1). بنابراین، قوانین جدید شامل اصلاح قانون اداری، اعمال مجازات‌های جدید برای اشخاص حقوقی و اصلاح قانون کیفری، در واقع معرفی جرمی جدید برای تشدید مجازات‌های اعمال شده برای شهروندان است. در این میان، خطرناک‌تر از حمله به آزادی بیان شهروندان، حمله به کادر درمان، پزشکان و متخصصان مراقبت‌های بهداشتی است که در جبهه مقابله با ویروس کرونا عمل می‌کنند. اینها افرادی هستند که به بهترین وجه از اوضاع مطلع می‌شوند و بنابراین بهترین پادزهرهای ممکن برای اخبار جعلی هستند. با این حال، برای مقابله با صحبت‌های کارشناسانه پزشکان، برخی از آنها، بخصوص پزشکان بریتانیایی از کمبود تجهیزات بیمه خدمات درمانی^۱ بی‌خبر گذاشته شدند. این در حالی است که شفاف‌سازی می‌تواند هم تنش‌ها را کاهش دهد و هم اطلاعات نادرست را بر ملا سازد. در آمریکا که از جمله دموکراسی‌های ریاستی غربی تلقی می‌شود، بیمارستان‌های خصوصی و شخصی در حال انجام سانسور، کنترل گفتگوهای کادر پزشکی و در برخی موارد اخراج کارکنان خود هستند. توضیح آنکه بیمارستان‌های خصوصی ایالات متحده با در اولویت قرار دادن برند و سود خود، در صورت مشاهده صحبت در مورد کمبود تجهیزات بیمارستانی، شخص خاصی را اخراج می‌کنند (Mudde, 2020: 3).

همچنین برخی از دولت‌های جهان در اقدامی آشکار حق شهروندان در دسترسی به اطلاعات را محدود ساخته‌اند. حقی که باعث می‌گردد تا افراد بر سرنوشت خود حاکم بوده و قدرت و فرصت انتخاب داشته باشند. در ماده ۱۹ کنوانسیون حقوق مدنی سیاسی آمده است: «هر کس حق آزادی بیان دارد. این حق شامل آزادی تفحص و تحصیل و اشاعه اطلاعات و افکار از هر قبیل بدون توجه به سرحدات، خواه شفاهاً یا به صورت نوشته یا چاپ یا به صورت هنری یا به هر وسیله دیگر به انتخاب خود می‌باشد». در بارزترین نمونه این محدودیت‌ها، دولت چین متهم است که مانع از انتشار به موقع اطلاعات ویروس کرونا

گردیده و آیفِن، پزشکی که برای نخستین بار نسبت به کرونا اطلاع‌رسانی نموده را بازداشت کرده است (McCardle, 2020: 1).

در طول شیوع ویروس کرونا برخی از کشورها از جمله آمریکا، دولت چین و سازمان بهداشت جهانی را متهم به پنهانکاری در خصوص آمار و اطلاعات مربوط ویروس کرونا نمودند (The New York Times, 2020: 2). اقدامی که پس از گذشت مدتی از سوی شهروندان همین دولت‌ها نیز تکرار گردید. به طور مشخص اپوزیسیون دولت تانزانیا مقامات این کشور را به پنهانکاری در خصوص آمار واقعی کشته‌ها متهم کرده (Pilling, 2020: 4) و در آمریکا نیز دموکرات‌ها عملکرد ترامپ در خصوص اطلاع‌رسانی درباره کرونا را ناقص دانسته‌اند. آنها او را به نادیده گرفتن هشدارهای بهداشتی در این رابطه متهم می‌کنند (Lipton et al, 2020: 3).

کرونا و اوج‌گیری ملی‌گرایی

به نظر می‌رسد جهانی شدن که تا پیش از این با کم‌رنج کردن مرزهای جغرافیایی و علقه‌های هم‌پیوند با آن، چالشی بزرگ برای ناسیونالیسم بود و جهان وطن‌گرایی را در چرخه گفتمانی خود معنادهی می‌کرد، اینک با شیوع ویروس کرونا و اوج‌گیری مجدد ملی‌گرایی، خود با چالشی بزرگ مواجه شده است. تاریخ نشان می‌دهد که ناسیونالیسم در مواقع بحرانی شکوفا می‌شود، دلیل آن نیز واضح است؛ زیرا بحران‌ها ترس ایجاد می‌کنند و در این میان، ناسیونالیسم خود را به عنوان پادزهر ایده‌آل معرفی می‌کند تا بتواند شهروندان را نجات دهد (Cercas, 2020: 4). به عنوان مثال دولت ترامپ در طول بحران کرونا از اساس و به کلی سیستم پناهندگی در مرز مکزیک را برچیده است. در این کشور گشت مرزی هنوز هم در حال دستگیری و بازداشت مهاجران، تبعید اعضای خانواده مهاجران و زندانی کردن بزرگسالان و کودکان در مراکز بازداشت است (Makam, 2020: 2). هنگامی که ویروس به سرعت در ماه مارس ۲۰۲۰ گسترش یافت، اتحادیه اروپا نیز مسافرت‌های شهروندان خود را به شدت محدود کرد، کشورهای عضو به طور یکجانبه مرزها را بستند، وسایل مهم پزشکی را به

نفع خود مصادره و زنجیره‌های عرضه غذا را مختل کردند. در این میان گرچه *امانوئل مکرون* درباره «بقای اروپا» سخن گفت و نخست وزیر اسپانیا، *پدرو سانچز*، صراحتاً بیان داشت که «اروپا در معرض خطر است» اما رهبران اتحادیه اروپا هرگز نتوانستند برنامه‌ای معنی‌دار و به موقع برای اقدام مشترک ارائه دهند (1: Moloney, 2020). امروزه ایالات متحده به عنوان یک قدرت، توسط رئیس‌جمهوری هدایت می‌شود که ضمن پیگیری یک جنگ تجاری جهانی، آشکارا همکاری‌های بین‌المللی را مسخره می‌کند. چین که یک منبع بزرگ تجهیزات دفاعی و دارویی است، در تلاش برای بازگرداندن شکوه امپریالیستی سابق خود است. بر اساس پروژه Global Trade Alert در دانشگاه سنت گالن سوئیس، حداقل ۶۹ کشور صادرات تجهیزات محافظتی، وسایل پزشکی یا داروها را ممنوع یا محدود کرده‌اند (Goodman, Thomas, 2020). این در حالی است که سازمان بهداشت جهانی هشدار می‌دهد که حمایت از این روند می‌تواند دسترسی جهانی به واکسن را محدود کند. بنابراین، بحران کرونا آشکارا در پرننگ شدن ملی‌گرایی موثر بوده است.

کرونا و نقض حقوق بشر و عدالت اجتماعی

همزمان با فراگیر شدن گفتمان جهانی شدن، روند گسترش حقوق بشر در جهان نیز شدت بیشتری به خود گرفت و تعداد بیشتری از کشورها خود را به قوانین حقوقی در این باره متعهد ساختند. فرصت‌هایی که جهانی شدن برای نظارت بر کشورها در اختیار نهادهای بین‌المللی قرار داد عملاً موجب گردید تا قرن ۲۱ به نسبت قرن ۲۰ فجایع انسانی کمتری را تجربه نماید و نهادهای بین‌المللی فرصت و سرعت عمل بیشتری برای حضور موثرتر پیدا نمایند. همانطور که پیشتر نیز به اختصار اشاره شد، با شیوع ویروس کرونا، دو تحول مهم در عرصه حقوق انسان‌ها رخ داد؛ نخست اینکه دولت‌ها دایره اعمال اقتدار خود را فراگیرتر ساخته و با استفاده از قوانین خودساخته با تکنولوژی‌های جدید به زندگی شخصی افراد نیز ورود کرده، روند حرکت و جابجایی، تماس‌های انسانی و بسیاری از امور روزمره شهروندان را کنترل می‌کنند (به عنوان مثال به نظر می‌رسد رویه برخی از دولت‌ها همچون چین و کره شمالی در خصوص اعمال قرنطینه‌های شدید از قبیل کنترل شدید رسانه‌ای، کنترل تماس‌های تلفنی و استفاده

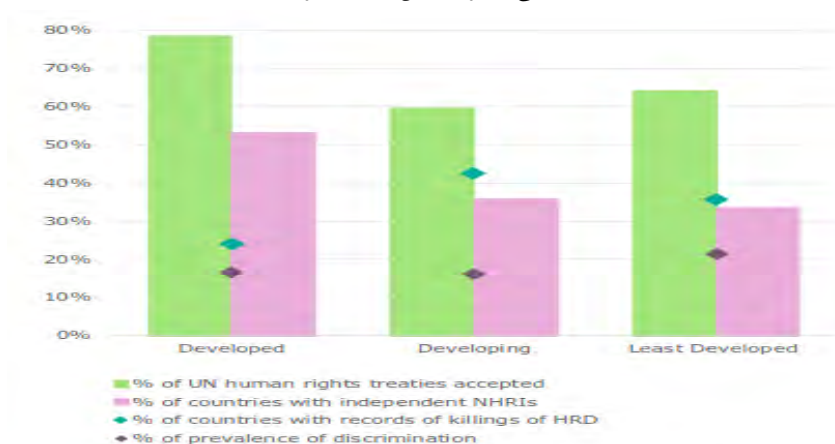
خلاف عرف از نیروهای نظامی، خلاف آن چیزی است که در قوانین بین‌المللی مجاز شمرده شده و در بستر جهانی شدن گسترش پیدا کرده بود) و دوم اینکه کرونا موجب گردید تا بسیاری از شهروندان از حق طبیعی اعتراض به شرایط سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و ... محروم گردند و به واسطه شرایط قرنطینه، دولت‌ها نسبت به کنترل شرایط و دستگیری معترضان اقدام نمایند.

همچنین در اثر شیوع بیماری کرونا موجی از نژادگرایی، نفرت پراکنی و خشونت علیه برخی اقلیت‌های قومی و زبانی و شیوع تبعیض در کشورهای مختلف بویژه کشورهای مهاجرپذیر برافزوده است. این در حالی است که ماده ۶ اعلامیه حقوق بشر اذعان می‌دارد: «همه در برابر قانون برابرند و همگان سزاوار آنند تا بدون هیچ تبعیضی به‌طور برابر در پناه قانون باشند. همه انسان‌ها محق به پاسداری و حمایت در برابر هرگونه تبعیض که ناقض این «اعلامیه» است، می‌باشند. همه باید در برابر هرگونه عمل تحریک‌آمیزی که منجر به چنین تبعیضاتی شود، حفظ شوند». در بند ۲ ماده ۲۳ نیز آمده است: «هر انسانی سزاوار است تا بدون رواداشت هیچ تبعیضی برای کار برابر، مزد برابر دریافت نماید».

این دغدغه‌ها و نگرانی‌ها باعث گردید تا دفتر مهاجرت سازمان ملل متحد با صدور اطلاعیه‌ای در ۱۴ می ۲۰۲۰ ضمن ابراز نگرانی از گزارش‌های دریافت شده درباره برخی از کشورها که اقدام به اعمال بازگرداندن اجباری مهاجران به عنوان راهی برای توقف شیوع بیماری کرونا کرده‌اند از دولت‌ها بخواهد تا «به منظور حفظ سلامت مهاجران و جوامع، بازده‌های اجباری را در طول همه‌گیری‌ها به حالت تعلیق درآورند، و از حقوق همه مهاجران صرف نظر از وضعیت آنها، حمایت کنند» (The United Nations Network on Migration, 2020: 1).

نمودار زیر میزان تعهدات حقوقی پذیرفته شده در بین سه گروه کشورهای توسعه یافته، در حال توسعه و کمتر توسعه یافته را نشان می‌دهد. همانگونه که مشخص است به لحاظ شیوع تبعیض اگرچه در کشورهای کمتر توسعه یافته تبعیض بیشتر است اما در دو گروه کشورهای در حال توسعه و توسعه یافته این میزان به یک اندازه است (حدود ۱۸ درصد). همچنین به لحاظ نقض حقوق بشر؛ کشورهای در حال توسعه در رده اول، کشورهای کمتر توسعه یافته در رده دوم و کشورهای توسعه یافته در رده سوم جای دارند (CCSA, 2020: 42).

نمودار شماره ۴: تعهدات حقوقی و میزان نقض حقوق بشر توسط کشورهای جهان

صرف نظر از اعمال برخی تنگ‌نظری‌ها و تبعیض‌ها نسبت به مهاجرین و رنگین‌پوستان، کشورهای مختلف جهان در دوران کرونا به اشکال دیگری نیز در معرض نقض حقوق بشر و عدالت اجتماعی قرار گرفتند. حق حیات، نمونه دیگری از این نقض حقوق و دور شدن از استانداردهای گفتمان جهانی شدن است. حق حیات به عنوان یکی از حقوق اساسی و بنیادین بشری محسوب می‌گردد که در اسناد بین‌المللی متعددی به آن اشاره شده است. ماده ۶ میثاق حقوق مدنی و سیاسی، حق حیات را از حقوق ذاتی شخص انسان می‌داند و در ماده ۳ اعلامیه جهانی حقوق بشر نیز به این مهم اشارت شده است. یکی از موارد بسیار نادری که در طول شیوع بحران کرونا در اروپا گزارش شد بحث عدم فراهم‌سازی امکانات بهداشتی در محیط‌های خانه‌های سالمندان و نیز اختصاص دستگاه‌های کمک تنفسی برای بیماران سالمند در بیمارستان‌های دو کشور ایتالیا و اسپانیا به دلیل کمبود این دستگاه‌ها بود (Palma, 2020: 4)، اقدامی که نقض مشخص و صریح حق حیات محسوب می‌گردد.

دامنه زیرپا گذاشتن حقوق بشر تنها به موارد فوق محدود نگردید و برخی از کشورها در حق دسترسی به سلامت نیز تضییق‌هایی نسبت به شهروندان خود اعمال کردند. ماده ۲۵ اعلامیه حقوق بشر درباره حق دسترسی به وسایل بهداشتی و عدالت اجتماعی برای تضمین سلامتی افراد اذعان می‌دارد: «هر انسانی سزاوار یک زندگی با استانداردهای قابل قبول برای تأمین سلامتی و رفاه خود و خانواده‌اش از جمله تأمین خوراک، پوشاک، مسکن، مراقبت‌های

پزشکی و خدمات اجتماعی ضروری است». یکی از نگرانی‌های جدی در طول شیوع بیماری کرونا بحث دسترسی افراد مهاجر، زندانیان و اقلیت‌های مختلف قومی، زبانی و... به وسایل بهداشتی بود. به همین خاطر دبیرکل سازمان بهداشت جهانی، کمیسر عالی حقوق بشر سازمان ملل متحد، دبیر دفتر جرائم و داروی سازمان ملل و دبیر برنامه مشترک سازمان ملل برای مبارزه با بیماری ایدز در بیانیه‌ای مشترک اعلام کردند: «توجه رهبران سیاسی را به افزایش آسیب‌پذیری زندانیان و سایر افراد محروم از آزادی از بیماری کرونا جلب نموده و از آنها می‌خواهیم که همه اقدامات لازم را در خصوص بهداشت عمومی این جمعیت آسیب‌پذیر اعمال نمایند» (WHO, 2020: 2).

ب- پیشران‌ها و عدم قطعیت‌ها

بررسی تاثیرات بحران کووید-۱۹ بر فرایند جهانی شدن، بستر لازم برای شناسایی و استخراج ۲۰ پیشران منفی و ۲۰ پیشران مثبت را فراهم نموده است که در ادامه به آنها اشاره می‌شود. لازم به ذکر است که در رویکرد سناریونویسی، گاهی بعضی از پیشران‌ها متناظر بر یک عدم قطعیت هستند، گاهی نیز مجموع چند پیشران باهم یک عدم قطعیت را ایجاد می‌کنند که در ادامه در شاکله جدولی به شرح زیر، نیروهای پیشران متناظر بر هر عدم قطعیت به نگارش در آمده است.

جدول شماره ۱: نیروهای پیشران متناظر با هر عدم قطعیت

عوامل شگفتی ساز	نیروهای پیشران مرتبط و مثبت	نیروهای پیشران مرتبط و منفی	عدم قطعیت مطلوب	عدم قطعیت نامطلوب	
۱- رشد یکباره تجارت جهانی	۱- محدود شدن نسبی صادرات و واردات کشورها	۱- محدود شدن حداکثری صادرات و واردات کشورها			
۲- رشد یکباره زنجیره تامین مواد غذایی	۲- مختل شدن مقطعی زنجیره تامین مواد غذایی	۲- مختل شدن کامل زنجیره تامین مواد غذایی	تداوم روند جهانی شدن	توقف روند جهانی شدن	عدم قطعیت‌های

اقتصادی			۳- عدم انجام بسیاری از امور اقتصادی به صورت فیزیکی	۳- انجام بسیاری از امور اقتصادی به صورت آنلاین	۳- بازگشت امور عادی و شکل فیزیکی
			۴- مختل شدن بازار کار و سرمایه شرکت های چند ملیتی	۴- روی آوری مجازی کسب درآمد	۴- از سرگیری چرخه نیروی کار و سرمایه همانند دوران پیش از کرونا
انتقاض اقتصاد	اعتدال اقتصاد	۱- مختل شدن قطعی گردش پول و سرمایه	۱- اختلال مقطعی گردش پول و سرمایه	۱- از سرگیری جریان گردش پول به یکباره با یک شوک اقتصادی	
بین الملل و زوال سرمایه داری	بین الملل و تداوم نظام سرمایه داری	۲- بسته شدن مرزها و قطع حمل و نقل تجاری	۲- بستن مقطعی مرزها و ادامه شغل و کسب درآمد در محیط خانه	۲- گشایش مرزها و از سرگیری حمل و نقل تجاری در عین وجود کرونا	
کاهش آزادی بیان (حقوق بشر) و افول مردمسالاری	نظم بخشی و ضابطه مندی به جریان اطلاع رسانی (بهبود وضع حقوق بشر) و ارتقای مردمسالاری	۱- تمرکز مطلق قدرت و افزایش روحیات اقتدارگرایی	۱- تمرکز نسبی قدرت در برخی از کشورها	۱- طرح مباحث حقوقی جدید در حقوق بشر و ارتقای آن	
عدم قطعیت های سیاسی	آزادی بیان (حقوق بشر) و افول مردمسالاری	۲- جلوگیری از نشر آزادانه اطلاعات	۲- نظارت هدفمند بر رسانه ها و کنترل دقیق آن	۲- تغییر شکل حکمرانی ها و تفاسیر جدید از مردمسالاری	
		۳- وضع و پیشنهاد قوانین جزایی و مدنی محدود کننده	۳- وضع و پیشنهاد قوانین جزایی و مدنی کنترل کننده متخلفین	۳- تفاسیر جدید و نامتعارف از قوانین موجود	
			۴- وضع قوانین	۴- وضع قوانین	

نامتعارف					
۵- تشکیک در مبانی نظری و ضرورت قوانین موجود					
۱- رشد حرکت‌های آنارشستی در جهان	۱- رواج جهان وطن‌گرایی و احساس بیشتر همدردی در عرصه بین‌المللی	۱- اوجگیری ناسیونالیسم و ملی‌گرایی			
۲- بازگشت به علقه‌های قومی، زبانی، مذهبی و... در مناسبات	۲- همکاری‌های بین‌المللی در عرصه دارو و تغذیه	۲- وقفه در اعطای کمک‌های بهداشتی در عرصه بین‌المللی	انبساط سیاسی- اجتماعی محیط بین‌الملل	منقبض شدن سیاسی- اجتماعی محیط بین‌الملل	
	۳- افزایش احساسات انسان دوستانه، برابری و برادری در بین ملت‌ها	۳- کاهش توجه به اخلاق و عدالت در عرصه بین‌المللی			
۱- تفاسیر جدید از جنگ عادلانه، عدالت و اخلاق در روابط بین‌الملل	۱- اجماع رهبران جهانی و افزایش همکاری‌های بین‌المللی	۱- اختلاف‌های رهبران سیاسی جهان از جمله آمریکا و چین، فرانسه و آمریکا، فرانسه و ایتالیا	پیشرفت بیشتر همبستگی بین‌المللی و حرکت به سمت جهان وطن‌گرایی	عدم همبستگی بین‌المللی و دور شدن از جهان وطن‌گرایی	

پ- سناریوهای پیش‌روی آینده کرونا و جهانی شدن

با توجه به نکات یاد شده در مورد پیش‌ران‌ها و عدم قطعیت‌ها؛ در چارچوب روش سناریوسازی، جمعا چهار سناریو در درون و قالب سه عنوان کلی آینده‌های مطلوب، محتمل و ممکن می‌توان برای گفتمان جهانی شدن به شرح زیر در نظر گرفت:

آینده مطلوب

بازگشت گفتمان جهانی شدن به رویکردی مترقی‌تر و همبستگی مجدد میان ملت‌ها و دولت‌ها

با نگاه خوشبینانه به بحران کرونا باید اذعان کرد رشد اقتدارگرایی، سانسور مطالب، به محاق رفتن آزادی‌های بیان، تدوین قوانین ظالمانه، کاهش مشارکت سیاسی و مواردی از این قبیل که نشانه‌های گفتمان جهانی شدن هستند موقت بوده و پس از پایان بحران کرونا، مجدداً رویکردهای دموکراتیک و معتدل شده در کشورها، فضای تازه‌ای را ایجاد خواهد کرد. اگر چه در همین دوران بحران زده نیز کشورها و دولت‌های سراسر جهان برای ابراز همدردی کمک‌هایی در زمینه امور بهداشتی به متحدان خود نمودند. همچنین بسیار دیده شد که دولتی تصویر پرچم دولت دیگری را در اماکن عمومی و مشهور خود به نمایش درآورد. در همین راستا/یکو مایس^۱، وزیر امور خارجه و اولف شولز^۲، وزیر دارایی آلمان فدرال، در مقاله‌ای با عنوان: «پاسخ به بحران کرونا در اروپا بر اساس همبستگی»؛ ضمن پیشنهاد همکاری‌های مالی بین دولت‌های اتحادیه اروپا برای اطمینان از نقدینگی کافی و مقابله با دلالتان، بیان داشتند «قلب ما در برگامو^۳، مادرید^۴، استراسبورگ^۵ و بسیاری از شهرهای دیگر ایتالیا، اسپانیا و فرانسه برای مردم می‌تپد (Maas and Scholz, 2020: 4). البته کرونا همبستگی‌هایی نیز میان ملت‌ها ایجاد کرد. به عنوان مثال، داوطلبانی در سراسر اروپا و سایر کشورها از صاحبان مغازه‌های کوچک گرفته تا شرکت‌های بزرگ، برای افزایش خدمت به کارکنان بهداشتی و عموم مردم اقدام به دوخت ماسک و تجهیزات محافظی نمودند. در اسپانیا، اساتید دانشگاه در مادرید آزمایشگاه میکروبیولوژیکی را برای آزمایش کروناویروس ترتیب دادند و از حضور دانشمندان داوطلب واجد شرایط از سراسر جهان برای تلاش در زمینه کشف واکسن استقبال کردند. علاوه بر این، داوطلبان صلیب سرخ، دو بیمارستان میدانی با ۲۰۰ تختخواب در مادرید ایجاد کردند. همچنین تیم‌های پزشکان کوبایی، چینی و روسی نیز برای حمایت از آسیب‌دیده‌ترین کشورها دست بکار شدند. علاوه بر این، موسیقیدانان، موزه‌ها و تئاترهای

1. Heiko Maas
2. Olaf Scholz
3. Bergamo
4. Madrid
5. Strasbourg

سراسر جهان برای سرگرمی مردم خدمات آنلاین ارائه دادند، همچنین بسیاری از اپراتورهای مخابراتی به مردم این امکان را دادند تا در طول دوره قرنطینه به طور رایگان مکالمه کنند. در آلمان، مهاجران و پناهندگان به درخواست دولت برای کمک به بیمارستان‌ها و مزارع پاسخ مثبت دادند (Nicolas, 2020: 3). بنابراین با نگاهی ایدئالیستی می‌توان به آینده پسا کرونا خوشبین بود و مدعی شد که دولت‌ها در آینده و در چارچوب گفتمان جهانی شدن، بر مبنای اصل توازن و همبستگی به سمت همگرایی بیشتر حرکت کنند.

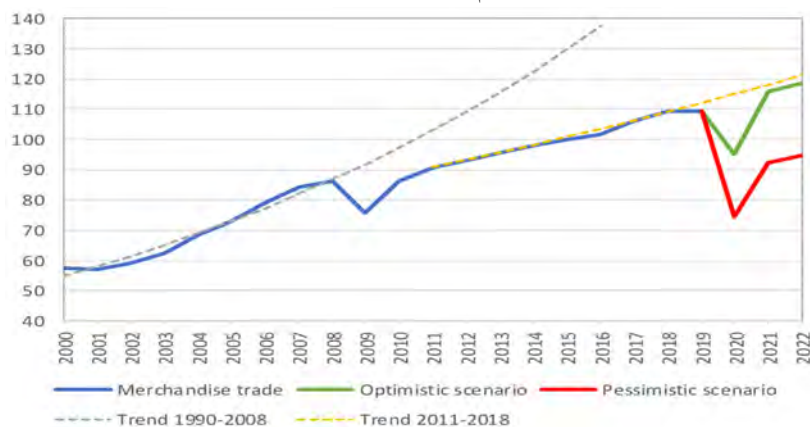
آینده محتمل

کاهش سرعت گفتمان جهانی شدن و روی آوری دولت‌ها به منفعت طلبی

این یک واقعیت است که بحران‌ها وحشت ایجاد می‌کنند. وحشت نیز به نوبه خود خودخواهی، ملی‌گرایی، واقع‌گرایی و منفعت‌طلبی را بخصوص در عرصه اقتصادی رواج می‌دهند. همانطور که در جدول شماره ۱ آمده است دو سناریو برای آینده قابل طراحی است:

- ۱- یک سناریوی نسبتاً خوش‌بینانه، با افت شدید تجارت و پس از آن بهبودی که از نیمه دوم سال ۲۰۲۰ آغاز خواهد شد و ۲- سناریوی بدبین‌تر با افت شدید اولیه و بهبودی طولانی‌تر و ناقص‌تر. در سناریوی خوش‌بینانه، احتمال بهبودی اوضاع اقتصاد جهان به اندازه کافی قوی هست که تجارت را به روند پیش از همه‌گیری خود بازگرداند (در نمودار شماره ۵ با خط زرد رنگ نشان داده شده است) در حالی که سناریوی بدبینانه فقط یک بهبود جزئی را پیش‌بینی می‌کند.

نمودار شماره ۵: حجم تجارت کالا از سال ۲۰۰۰ تا ۲۰۲۲

Source: WTO Secretariat, 2020

در هر دو سناریو، همه مناطق جهان در سال ۲۰۲۰ به جز بخش‌هایی که در جدول شماره (۱) تحت عنوان «مناطق دیگر» (که شامل آفریقا، خاورمیانه و کشورهای مشترک المنافع) از آنها نام برده شده است، از کاهش دو رقمی در صادرات و واردات در سال ۲۰۲۰ رنج خواهند برد. با این وجود، به نظر می‌رسد اگر همه‌گیری تحت کنترل درآید و تجارت دوباره شروع به گسترش کند، بیشتر مناطق می‌توانند در سال ۲۰۲۱ دوباره رشد دو رقمی را ثبت کنند. (Bekkers, 2020: 1).

جدول شماره ۲: حجم تجارت کالا و تولید ناخالص واقعی ۲۰۱۸-۲۰۲۱

	Historical		Optimistic scenario		Pessimistic scenario	
	2018	2019	2020	2021	2020	2021
Volume of world merchandise trade ²	2.9	-0.1	-12.9	21.3	-31.9	24.0
Exports						
North America	3.8	1.0	-17.1	23.7	-40.9	19.3
South and Central America	0.1	-2.2	-12.9	18.6	-31.3	14.3
Europe	2.0	0.1	-12.2	20.5	-32.8	22.7
Asia	3.7	0.9	-13.5	24.9	-36.2	36.1
Other regions ³	0.7	-2.9	-8.0	8.6	-8.0	9.3
Imports						
North America	5.2	-0.4	-14.5	27.3	-33.8	29.5
South and Central America	5.3	-2.1	-22.2	23.2	-43.8	19.5
Europe	1.5	0.5	-10.3	19.9	-28.9	24.5
Asia	4.9	-0.6	-11.8	23.1	-31.5	25.1
Other regions ³	0.3	1.5	-10.0	13.6	-22.6	18.0
Real GDP at market exchange rates						
North America	2.9	2.3	-2.5	7.4	-8.8	5.9
South and Central America	2.8	2.2	-3.3	7.2	-9.0	5.1
Europe	0.6	0.1	-4.3	6.5	-11.0	4.8
Asia	2.1	1.3	-3.5	6.6	-10.8	5.4
Other regions ³	4.2	3.9	-0.7	8.7	-7.1	7.4
	2.1	1.7	-1.5	6.0	-6.7	5.2

بنابراین، آینده پیش‌روی گفتمان جهانی شدن، کاهش سرعت فرایند آن و روی‌آوری دولت‌ها به منفعت‌طلبی را در بر خواهد داشت. از همین‌رو، کشورها در عرصه بین‌المللی در شرایط فعلی صرفاً به فکر کسب وجهه در میان شهروندان و منافع ملی خود هستند. به عنوان مثال، حتی زمانی که چین به کشوری چون ایتالیا کمک‌های رایگان بهداشتی ارسال می‌کند، هدف واقعی در اینجا القای این نکته به ذهن شهروندان و سایر دولت‌ها است که حتی اروپا نیز به کمک ما نیازمند است. در واکنش به چنین رویکردی، دول اروپایی نیز این تصویر را در ذهن متحدها و شهروندان خود ساخته‌اند که اگر چین شیوع بیماری کرونا را پنهان نمی‌کرد، سایر کشورها درگیر این ویروس نمی‌شدند (Busby, 2020: 2).

کاهش سرعت گفتمان جهانی شدن و کاهش انقباض موقت محیط بین‌الملل

بحران کرونا زمان و مکانی را که گفتمان جهانی شدن به هم فشرده بود رها ساخت. مرزهای کمرنگ شده کشورها را دوباره مشخص و به کنترل آن ضرورت بخشید. محیط

بین‌المللی را منقبض، فضای رسانه و سایبری را محکوم به تحدید، سانسور و کنترل شدن کرد. دموکراسی را با چالش مواجه ساخت و به برخی رژیم‌های اقتدارگرا برای تداوم روندهای پیشین خود مشروعیت بخشید اما این رویدادها صرفاً موقتی و احتمالاً کم‌دوام هستند. بعنوان مثال، دولت‌های غرب و مشخصاً اتحادیه اروپا به این فهم از شرایط بین‌الملل رسیده‌اند که دریابند اگر یک دولت از مابقی دولت‌های اتحادیه عقب بیفتد، ممکن است بازارهای جهانی و نفوذ را به سود دیگران از دست می‌دهد (Article 19, 2020: 2)؛ اما در عین حال سقوط آن به صورت پشت سرهم سقوط دیگر متحدان را نیز در پی خواهد داشت. بنابراین، به بهبودی وضعیت متحدان خود کمک خواهند کرد. از همین رو، بزودی مرزهای سیاسی باز خواهد شد و سفرها به تدریج از سر گرفته می‌شود. در همین راستا، به نظر می‌رسد گفتمان جهانی شدن نیز با استفاده از ابزارهای رسانه‌ای و ایدئولوژی لیبرالیستی به عنوان گفتمانی مسلط همچنان به حیات خود ادامه خواهد داد.

آینده ممکن

توقف جهانی شدن، شکست ایدئولوژی سرمایه‌داری و ظهور ایدئولوژی‌های جدید
در ارتباط با آینده ممکن، باید اذعان داشت که همه بازیگران ملی و فراملی که متاثر از ایدئولوژی سرمایه‌داری هستند، باید ابتدا به صورت دقیق‌تر تأثیرات گسترده و پرشتاب همه‌گیری کرونا را رصد کنند، سپس پاسخ‌های سریع را برای کاهش آسیب‌های احتمالی ابداع کنند و در نهایت از هرگونه فرصت مثبت بحران استفاده کنند. دلیل آن هم این است که به زودی متاثر از بحران کرونا، ایدئولوژی سرمایه‌داری شکست خواهد خورد و بحران اقتصادی جهانی خواهد شد. مصادیق چنین آینده‌ای افزایش ویرانگر نابرابری‌های اقتصادی، بیکاری، بدهی و فقر و همچنین فشارهایی است که بر ساختار مؤسسات مالی وارد می‌شود. این بحران در نهایت به ظهور و گسترش پوپولیسم غیرمذهبی، تکه‌تکه شدن سیستم‌های حزبی و خلق رژیم‌های استبدادی منجر خواهد شد. علاوه بر این، با شیوع گسترده ویروس در کشورهای دموکراتیک، چالش‌های حکمرانی نیز برجسته‌تر و اعتماد شهروندان به روسای خود کاهش خواهد یافت (Stevens, 2020: 3). از هند و بولیوی گرفته تا لهستان و ایالات

متحده، بسیاری از دموکراسی‌ها از افزایش خصومت و تنش میان احزاب و گروه‌های سیاسی مدعی رنج می‌برند. در این میان هرچه بحران عمیق‌تر و اوضاع به وخامت کشیده شود، گفتمان‌های رقیب ممکن است در مورد خسارت بیماری همه‌گیر و عدم مسئولیت‌شناسی دولت‌ها بیشتر مانور داده و وجهه دولت‌های دموکرات را مخدوش کنند. کما اینکه در ایالات متحده چنین اتفاقی از سوی دموکرات‌ها در خصوص دولت ترامپ در حال وقوع است و یا در برزیل، عزل رئیس جمهور، جایر بولسونارو، بخاطر شیوع این بحران، شکاف‌های بزرگ سیاسی را ایجاد کرده است (Otani, 2020: 4).

ارزیابی سناریوها

در مرحله ارزیابی سناریوها، حضور صاحب‌نظرانی که در فرایند نگارش مشارکت فعال نداشته‌اند، بسیار کلیدی است. آنها به احتمال وقوع سناریوها، تأثیر آنها و امکان‌سنجی آنها می‌پردازند. البته در این میان سناریوها باید توسط گروه نخبه و صاحب‌نظران قابل فهم، باورپذیر و خلاقانه شناخته شوند. از منظر آنها تمام اجزای سناریوها باید با واقعیت تطابق داشته باشند. در این قسمت، نویسندگان از هشت خبره مسلط به فرایند جهانی شدن و آگاه به بحران کرونا دعوت نموده تا نسبت به سناریوهای طراحی شده اظهارنظر نمایند. با بررسی‌های صورت گرفته، همه هشت خبره احتمال وقوع سناریو شماره یک و دو که در جدول قید شده است را داری احتمال وقوع بالا می‌دانستند. البته ۵ نفر از آنها سناریو شماره ۲ را دارای تأثیر بالا قلمداد می‌کردند. در ارتباط با سناریوهای شماره ۳ و ۴ نیز همه هشت صاحب‌نظر، این دو سناریو را با احتمال وقوع کم ارزیابی نموده ولی در این میان سناریو شماره چهار که همان سناریو ممکن می‌باشد را در صورت وقوع دارای بیشترین تأثیر دانستند.

جدول شماره ۳- ارزیابی سناریوها

۱- کاهش سرعت گفتمان جهانی شدن و روی آوری دولت ها به منفعت طلبی	۲- کاهش سرعت گفتمان جهانی شدن و کاهش انقباض موقت محیط بین الملل	احتمال وقوع بالا
۳- بازگشت گفتمان جهانی شدن به رویکردی مترقی تر و همبستگی مجدد میان ملت ها و دولت ها	۴- توقف جهانی شدن، شکست ایدئولوژی سرمایه داری و ظهور ایدئولوژی های جدید	احتمال وقوع کم
تاثیر کم	تاثیر بسیار	

نتیجه گیری

گسترش سریع ویروس کرونا، دولت های دموکراتیک را مجبور نموده تا در شرایط اضطراری اقداماتی چون تصمیمات فراقانونی، مسدودسازی مرزها، محدودیت فضای رسانه-ای، ورود نظامی ها به عرصه سیاست، کنترل آزادی های بیان، کاهش آزادی مذهبی و تمرکزگرایی را انجام دهند. این درحالی است که اقدامات مذکور در چارچوب گفتمان جهانی شدن با دال مرکزی لیبرالیسم غیرقانونی شناخته می شود. بر همین اساس، می توان مدعی بود که همه گیری جدید ویروس کرونا نه تنها باعث نابودی سلامت عمومی و اقتصاد آزاد جهانی بلکه موجب مختل شدن رویکردهای مورد نظر گفتمان جهانی شدن در باب مفاهیم سیاسی خصوصا مردم سالاری، ملی گرایی، حقوق بشر و عدالت اجتماعی و خصوصا آزادی بیان و رسانه شده است. در همین راستا در حال حاضر برخی از دولت ها از این بیماری برای گسترش قدرت اجرایی و محدود کردن آزادی های فردی و جمعی استفاده کرده اند. بحران کرونا احتمالاً سایر ستون های حاکمیت دموکراتیک - مانند فرآیندهای انتخاباتی و بسیج مدنی - را حداقل برای مدت کوتاهی تغییر خواهد داد و به طور بالقوه قدرت گفتمان جهانی شدن را به نفع رویه های اقتدارگرایی تغییر می دهد. البته تا زمانی که دامنه نهایی و شدت بحران ناشناخته باشد، نمی توان به صورت صریح به این مساله اذعان داشت. با این وجود، کاهش سرعت فرایند جهانی شدن و کند شدن روند جهان وطن گرایی را نمی توان بی تاثیر با بحران کرونا دید. البته از آنجا که این بیماری همه گیر در کشورهایی با درآمد پایین و شکننده نفوذ می کند، احتمالاً گسترش سریع قدرت اجرایی در این کشورها اثرات عمیق تر خواهد

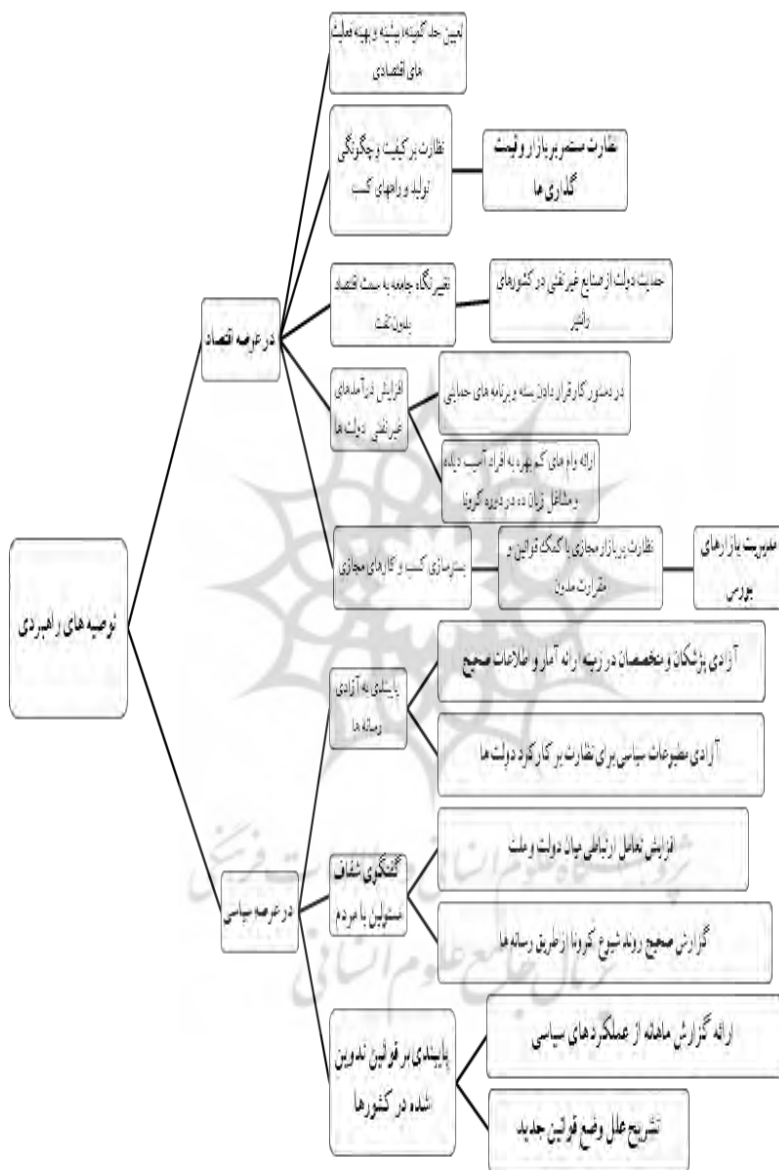
داشت. در ادامه در شاکله جدولی به شرح زیر، بحران کرونا و تغییر مفاهیم دال‌های شناور گفتمان جهانی شدن با جزئیات بیشتری به نمایش در آمده است.

جدول شماره ۴: بحران کرونا و تغییر مفاهیم دال‌های شناور گفتمان جهانی شدن

ردیف	مفاهیم و دال-های شناور	معنایابی در چارچوب گفتمان جهانی شدن	معنایابی پس از شروع بحران کرونا
۱	اقتصاد	اقتصاد آزاد و حذف تعرفه‌های تجاری	اقتصاد حمایتی، گرایش به خوداتکایی، محدودیت در انتقال کالا، سرمایه و نیروی کار
۲	دموکراسی	مردم سالاری	اقتدارگرایی
۳	حقوق مردمی	حقوق بشر	بی توجهی به اصول حقوق بشر
۴	عدالت	عدالت اجتماعی	نابرابری و تبعیض نسبی
۵	رسانه	رسانه‌های آزاد	رسانه‌های دولتی
۶	آزادی	آزادی بیان	کنترل و محدودیت آزادی بیان

برای مواجهه با شرایط بوجود آمده و در جهت توصیه‌های راهبردی باید بیان داشت که آسیب‌های وارد شده بر اقتصاد کشورهای جهان در اثر شیوع ویروس کرونا غیر قابل انکار است. اقتصاد اکثر کشورهای دنیا از جوانب مختلفی همچون عرضه و تقاضا، تولید و خدمات، میزان درآمدها و شکاف توزیع درآمد متاثر شده است. لذا در گام اول تعیین حد کمینه، بیشینه و بهینه فعالیت‌های اقتصادی در دوران کرونا و به ترتیب در گام‌های بعدی نظارت بر کیفیت و چگونگی تولید و راه‌های کسب و افزایش درآمد دولت‌ها، نظارت بر کیفیت و چگونگی تولید، تغییر نگاه جامعه به سمت اقتصاد غیرنفتی و مقولات دیگر که در نمودار نهایی آمده است، بسیار اهمیت دارد. در عرصه سیاسی نیز اولین گام پایبندی به آزادی رسانه‌ها است، در ادامه گفتگوی شفاف مسئولین با مردم، راهکاری مناسب جهت کاهش تنش میان دولت و مردم است. با این شرایط مردم این امکان را می‌یابند تا بدون پیش‌فرض منفی، سیاست‌های دولت را بررسی نموده و حقوق خود را مطالبه نمایند. در ادامه به ترتیب اولویت، مواردی در راستای توصیه‌های راهبردی مقاله در شاکله نموداری به شرح زیر به

نمودار شماره ۶: توصیه‌های راهبردی

منابع

الف - فارسی

- کاستلز، امانوئل، (۱۳۸۵)، *عصر اطلاعات؛ اقتصاد، جامعه و فرهنگ*، پایان هزاره، ترجمه احمد علیقلیان، جلد سوم، چاپ پنجم، تهران: نشر طرح نو.

ب - انگلیسی

- Akram, Ejaz, (2002), *The Muslim World and Globalization: Modernity and the Roots of Conflict, In Islam, Fundamentalism, and the Betrayal of Tradition*, Publisher, World Wisdom.

- Altman, Steven A, (2020), "Will Covid-19 Have a Lasting Impact on Globalization?", 20 May, 2020, available at: <https://hbr.org/2020/05/will-covid-19-have-a-lasting-impact-on-globalization>, Retrieved august May 2020.

- Article19, (2020), "Coronavirus: Impacts on Freedom of Expression", 18 March 2020, Available at: <https://www.article19.org/coronavirus-impacts-on-freedom-of-expression>, Retrieved 30 March 2020.

-Azevêdo, Roberto, (2020), "Trade Set to Plunge as COVID-19 Pandemic Upends Global Economy, World Trade Organization", 8 April 2020, Available at: https://www.wto.org/english/news_e/pres20_e/pr855_e.htm, Retrieved 30 April 2020.

- Bekkers, Alexander Keck & et al, (2020), "Methodology for the Two Trade Forecast of April 8 2020, WTO: Economic Research and Statistics Division", 17 April 2020, Available at: https://www.wto.org/english/news_e/pres20_e/methodpr855_e.pdf, Retrieved 30 April 2020.

- Boyd, Alan, (2020), "China, Australia Edge towards Covid-19 Trade War", Asia Times, 13 May 2020, available at: <https://asiatimes.com/2020/05/china-australia-edge-towards-covid-19-trade-war>, Retrieved 30 May 2020.

- Brow, Frances Z., (2020), "How Will the Coronavirus Reshape Democracy and Governance Globally?", 20 Feb 2020, available at: <https://carnegieendowment.org/2020/04/06/how-will-coronavirus-reshape-democracy-and-governance-globally-pub-81470>, Retrieved 30 Feb 2020.

- Browne, Rayan, (2020), "Europe Races to Rescue its Tech Industry as Start-ups Fight for Survival", CNBC, 2 April 2020, Available at: <https://www.cnbc.com/2020/04/02/coronavirus-europe-races-to-rescue-tech->

startups.html, Retrieved 19 May 2020.

- Burns, Dan, (2020), "How Covid-19 Affected U.S Consumer Prices in March", 11 April 2020, available at: <https://www.reuters.com/article/us-health-coronavirus-usa-prices/how-covid-19-affected-u-s-consumer-prices-in-march-idUSKCN21S20H>, Retrieved 30 May 2020.

- Busby, Joshua, (2020), "What International Relations Tells Us about COVID-19", 26 April 2020, available at: <https://www.e-ir.info/2020/04/26/what-international-relations-tells-us-about-covid-19>, Retrieved 22 May 2020.

- Carothers, Thomas, (2020), "How Will the Coronavirus Reshape Democracy and Governance Globally?", 12 Feb 2020, available at: <https://carnegieendowment.org/2020/04/06/how-will-coronavirus-reshape-democracy-and-governance-globally-pub-81470>, Retrieved 19 May 2020.

- Cercas, Javier, (2020), "The EU Was Created to Keep Nationalism in Check, Coronavirus is a Dangerous Test", 30 March 2020, available at: <https://www.theguardian.com/books/2020/apr/15/the-eu-was-created-to-keep-nationalism-in-check-coronavirus-is-a-dangerous-test>, Retrieved 30 May 2020.

-Chermack, Thomas J., (2005), "The Role of Systems Theory in Scenario Planning; Human Resource Development Review", T Chermack - *Journal of Futures Studies*, 12 Feb 2004, Available at: jfsdigital.org, Retrieved 22 May 2020.

-Cherry-Smith, Benjamin, (2020), "Opinion – Nationalism and Trump's Response to Covid-19", E-International Relation, 3 April 2020, Available at: <https://www.e-ir.info/2020/04/03/nationalism-and-trumps-response-to-covid-19>, Retrieved 30 May 2020.

- Clarke, Sarah, (2020), "Russia: Stop restrictions on media and independent journalists under the cover of coronavirus", April 06, 2020, available at: <https://www.article19.org/resources/russia-stop-restrictions-on-media-and-independent-journalists-under-the-cover-of-coronavirus>, Retrieved 19 May 2020.

- Committee for the Coordination of Statistical Activities, (CCSA), (2020), "How Covid 19 is Changing the world", April 06, 2020, available at: <http://hdr.undp.org/en/content/how-covid-19-changing-world-statistical-perspective>, Retrieved 30 May 2020.

- Douglas, Susan P.; Craig, Samuel, (1995), *Global Marketing Strategy*, New York, McGraw-Hill.

- Georgieva, Kristalina, (2020), "IMF Makes Available \$50 Billion to Help Address Coronavirus", International Monetary Fund, 4 March 2020, available at: <https://www.imf.org/en/News/Articles/2020/03/04/sp030420-imf-makes-available-50-billion-to-help-address-coronavirus>, Retrieved 29 May 2020.

- Giddens, Anthony, (1992), *Global Politics: Globalization and the Nation-states*, Cambridge, Polity Press.

- Ging, John Paul, (2020), "Contrasting Approach to Lockdown in France and UK despite Joint Statement on COVID Co-operation", Euronews, 11 May 2020, available at: <https://www.euronews.com/2020/05/11/contrasting-approach-to-lockdown-in-france-and-uk-despite-joint-statement-on-covid-co-oper>, Retrieved 30 May 2020.

- Goodman, Peter S, Thomas, Katie, (2020), "A New Front for Nationalism: The Global Battle against a Virus", 10 April 2020, March 12, 2020, available at: <https://www.nytimes.com/2020/04/10/business/coronavirus-vaccine-nationalism.html>, Retrieved 20 May 2020.

- Gopinath, Gita, (2020), "The Great Lockdown: Worst Economic Downturn since the Great Depression", IMFblog, 14 April 2020, available at: <https://blogs.imf.org/2020/04/14/the-great-lockdown-worst-economic-downturn-since-the-great-depression>, Retrieved 30 May 2020.

- Hänel, Lisa, (2020), "Coronavirus: A Stress Test for Democracy, 08.04.2020", available at: <https://www.dw.com/en/coronavirus-a-stress-test-for-democracy/a-53064455>, Retrieved 30 May 2020.

- Hira, Anil, (2007), *An East Asian Model for Latin American Success: The New Path*, England, Ashgate Publishing.

- Hoffmann, Stanley, (2002), "Clash of Globalizations", *Foreign Affairs*, Aug, Vol.81, Jul.

- ICAO, (2020), "Economic Impacts of COVID-19 on Civil Aviation", available at: <https://www.icao.int/sustainability/Pages/Economic-Impacts-of-COVID-19.aspx>, Retrieved 30 May 2020.

- Inglehart, Ronald, (1997), *Modernization and Post-modernization: Cultural, Economic, and Political Change in 43 Countries*, USA, Princeton University Press.

- Lipton, Eric, (2020), "He Could Have Seen What Was Coming: Behind

Trump's Failure on the Virus", The New York Times, 11 April 2020, available at: <https://www.nytimes.com/2020/04/11/us/politics/coronavirus-trump-response.html>, Retrieved 20 May 2020.

-Maas, Heiko, Scholz, Olaf, (2020), "A Response to the Corona Crisis in Europe Based on Solidarity", 22 April 2020, available at: <https://www.auswaertiges-amt.de/en/newsroom/news/maas-scholz-corona/2330904>, Retrieved 30 May 2020.

-Mahar, Erfan, (2020), "Impact of Covid-19 on Global Economy Structure", Modern Diplomacy, 22 April 2020, available at: <https://modern diplomacy.eu/2020/04/22/impact-of-covid-19-on-global-economy-structure>, Retrieved 30 May 2020.

-Makam, Palika, (2020), "10 Ways to Fight for Social Justice during the Coronavirus Pandemic", 30 March 2020, available at: <https://www.teenvogue.com/story/how-to-help-coronavirus-pandemic>, Retrieved 26 May 2020.

-Martin, J. (1982), *Stories and Scripts in Organizational Settings*; in A. Hastrof & A. Isen (Eds), New York, Elsevier.

- Mcardle, Mairead, (2020), "Chinese Doctor Disappears after Blowing the Whistle on Coronavirus Threat", National Review, 1 April 2020, Available at: <https://www.nationalreview.com/news/coronavirus-china-doctor-disappears-warned-about-covid-19-threat>, Retrieved 30 May 2020.

- Moloney, William, (2020), "Coronavirus is Accelerating the Advance of Nationalism over Globalization", 22 March 2020, available at: <https://thehill.com/opinion/international/492253-coronavirus-is-accelerating-the-advance-of-nationalism-over>, Retrieved 25 May 2020.

- Mudde, Cas, (2020), "Don't let free speech be a casualty of coronavirus. We need it more than ever", 17 April 2020, available at: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2020/apr/06/coronavirus-free-speech-hungary-fake-news>, Retrieved 28 May 2020.

- Nicolas, Elena Sanchez, (2020), "Coronavirus Crisis Deepens, But Solidarity Blooms", 30, MAR, 2020, available at: <https://euobserver.com/coronavirus/147917>, Retrieved 30 May 2020.

- OECD, (2020), "OECD Economic Outlook, Interim Report March 2020", 2 March 2020, available at: https://read.oecd-ilibrary.org/economics/oecd-economic-outlook/volume-2019/issue-2_7969896b-en#page1, Retrieved 30

May 2020.

- Orlik, Tom Et al, (2020), “Coronavirus Could Cost the Global Economy \$2.7 Trillion. Here’s How”, Bloomberg, 6 March 2020, Available at: <https://www.bloomberg.com/graphics/2020-coronavirus-pandemic-global-economic-risk>, Retrieved 30 May 2020.

- Otani, Akane, (2020), “Circuit Breaker Halts Stock Trading for First Time Since 1997”, The Wall Street Journal, 9 March 2020, available at: https://www.wsj.com/articles/traders-closely-watching-circuit-breakers-thresholds-11583761223?mod=article_inline, Retrieved 27 May 2020.

- Palma, Bethania, (2020), “Has Italy Stopped Treating the Elderly in the COVID-19 Pandemic?”, 16 March 2020, available at: <https://www.snopes.com/fact-check/italy-elderly-coronavirus>, Retrieved 30 May 2020.

- Pilling, David, (2020), “Tanzania Hiding True Number of Covid Deaths, Opposition Says”, Financial Times, 4 May 2020, available at: <https://www.ft.com/content/64521099-0850-4b94-b918-c302ada63916>, Retrieved 29 May 2020.

- Sevastopulo, Demetri, (2020), “Trump Threatens to Cut off Relations with China”, Financial Times, 5 may 2020, available at: <https://www.ft.com/content/cfbba6bf-3de5-458d-92d1-a62fb958a354>, Retrieved 30 May 2020.

- Sforza, Alessandro; Steininger, Marina, (2020), “Globalization in the Time of COVID-19”, CESifo Working Paper Series 8184, CESifo Group Munich, available at: [https:// ideas. repec. org/p/ces/ceswps/_8184.html](https://ideas.repec.org/p/ces/ceswps/_8184.html), Retrieved 30 May 2020.

- Stevens, Pippa, (2020), “Oil plunges 24% for Worst Day since 1991, Hits Multi-year Low after OPEC Deal Failure Sparks Price War”, CNBC, 6 April 2020, available at: <https://www.cnbc.com/2020/03/08/oil-plummets-30percent-as-opec-deal-failure-sparks-price-war-fears.html>, Retrieved 30 May 2020.

- Swap, W.; D. Leonard; Shields, M, (2001), “Using Mentoring and Storytelling to Transfer Knowledge in the Workplace”, *Journal of Management Information Systems*, December, Volume 18.

- The Economist, (2020), “Has Covid-19 Killed Globalisation?”, 14 May 2020, available at: <https://www.economist.com/leaders/2020/05/14/has-covid-19-killed-globalisation>, Retrieved 27 May 2020.

- The New York Times, (2020), "Trump Attacks W.H.O. and Ousts Watchdog for Pandemic Fund", 7 April 2020, available at: [https:// www.nytimes.com/2020/04/07/world/coronavirus-updates-news-live.html](https://www.nytimes.com/2020/04/07/world/coronavirus-updates-news-live.html), Retrieved 28 May 2020.

- The United Nations Network on Migration, (2020), "Forced Returns of Migrants must be Suspended in Times of COVID-19", United Nation Network on Migration, 14 May 2020, available at: [https:// www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/COVID-19.aspx](https://www.ohchr.org/EN/NewsEvents/Pages/COVID-19.aspx), Retrieved 30 May 2020.

- The World Bank, (2020), "World Bank Group Announces Up to \$12 Billion Immediate Support for COVID-19 Country Response", 3 March 2020, Available at: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2020/03/03/world-bank-group-announces-up-to-12-billion-immediate-support-for-covid-19-country-response>, Retrieved 30 May 2020.

- Tobita, Rintaro, (2020), "Japan to Subsidize 100% of salaries at Small Companies", Nikkei Asian Review, 24 April 2020, available at: <https://asia.nikkei.com/Economy/Japan-to-subsidize-100-of-salaries-at-small-companies>, Retrieved 30 May 2020.

-Toulan, Omar (2020), "Globalization after COVID-19: what's in Store?", 10 May 2020, available at: [https:// www.imd.org/research-knowledge/articles/Globalization-after-COVID-19-Whats-in-store](https://www.imd.org/research-knowledge/articles/Globalization-after-COVID-19-Whats-in-store), Retrieved august May 2020.

- WHO, (2020), "Unodc Who, Unaid and Ohchr Joint Statement on COVID-19 in Prisons and other Closed Settings", 13 May 2020, available at: <https://www.who.int/news-room/detail/13-05-2020-unodc-who-unaid-and-ohchr-joint-statement-on-covid-19-in-prisons-and-other-closed-settings>, Retrieved 30 May 2020.

- World Economic Outlook, (2020), "World Economic Outlook, April 2020: The Great Lockdown", 18 April 2020, available at: [https:// www.imf.org/en/Publications /WEO/Issues/ 2020/04/14/weo-april-2020](https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2020/04/14/weo-april-2020), Retrieved 30 May 2020.

- Yaya, Sanni, Otu, Akaninyene; Labonté, Ronald, (2020), "Globalisation in the Time of COVID-19: Repositioning Africa to Meet the Immediate and Remote Challenges", Globalization and Health Volume 16, Article Number: 51 (2020), pp-2-7, Retrieved august May 2020.